خمس

دستور مهم اسلامی

مطابق با فتاوای

حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی مدظله

گردآوری: مسعود مکارم

بسم الله الرحمن الرحیم

خمس دستور مهم اسلامی

نویسنده:

ناصرمکارم شیرازی

ناشر چاپی:

علی بن ابی طالب (علیه السلام)

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست ----- ۵
خمس دستور مهم اسلامی ----- ۸
مشخصات کتاب ----- ۸
اشاره ----- ۸
مقدّمه ----- ۱۶
چند سؤال مهم درباره خمس ----- ۲۰
۱. آیا خمس در قرآن مجید اختصاص به غنایم جنگی دارد؟ ----- ۲۰
اشاره ----- ۲۰
غنیمت در لغت ----- ۲۲
غنیمت در عرف ----- ۲۲
غنیمت در لسان مفسّران ----- ۲۳
۲. آیا خمس در روایات منحصر به غنایم جنگی است؟ ----- ۲۵
۳. آیا خمس در زمان غیبت امام زمان علیه السلام بخشیده شده است؟ ----- ۲۷
۴. آیا خمس در صدر اسلام از مردم گرفته می‌شد؟ ----- ۳۱
۵. آیا قرار دادن خمس برای سادات، تبعیض است؟ ----- ۳۴
رساله احکام خمس ----- ۳۸
اشاره ----- ۳۸
احکام خمس ----- ۴۲
خمس بر چه کسانی واجب است؟ ----- ۴۲
مؤونه و هزینه‌های سال ----- ۴۴
نحوه پرداخت خمس ----- ۴۷
تصرّف در مال غیرمخمّس ----- ۵۰
مصرف خمس ----- ۵۴

اشاره ----- ۵۴
سهم امام علیه السلام ----- ۵۵
سهم سادات ----- ۵۸
روش‌های اثبات سیادت ----- ۶۲
سال خمسی ----- ۶۴
موارد مشمول خمس ----- ۶۸
اشاره ----- ۶۸
۱. منافع کسب و کار ----- ۶۸
اشاره ----- ۶۸
سرمایه ----- ۶۹
پس انداز و سپرده بانکها ----- ۷۱
زراعت و باغداری و اشجار ----- ۷۴
وسیله نقلیه و خودرو ----- ۷۵
اجناس و کالاها و وسایل ----- ۷۷
زمین و ملک و باغ (مستغلّات) ----- ۸۳
احشام و حیوانات ----- ۸۷
قرض و وام ----- ۸۹
جهیزیّه ----- ۹۱
بخشش، هدیه و جایزه ----- ۹۳
حقوق و مزایا ----- ۹۶
ارث ----- ۹۷
وقف ----- ۹۸
حج و زیارت ----- ۹۹
دیه ----- ۹۹

مهریه ----- ۹۹
سکه، طلا و اشیای زینتی ----- ۱۰۰
سایر موارد مشمول خمس ----- ۱۰۲
۲. معدن ----- ۱۰۲
۳. گنج ----- ۱۰۴
۴. مال حلال مخلوط به حرام ----- ۱۰۶
۵. جواهراتی که با غوّاصی به دست می‌آید ----- ۱۰۸
۶. غنایم جنگی ----- ۱۱۰
۷. زمینی که کافر ذمّی از مسلمان می‌خرد ----- ۱۱۱
مسائل متفرقه ----- ۱۱۴
تعامل با کسانی که اهل خمس نیستند ----- ۱۱۴
خمس میّت ----- ۱۱۸
درباره مرکز ----- ۱۲۰

خمس دستور مهم اسلامی

مشخصات کتاب

سرشناسه : مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۰۵ –

عنوان و نام پدیدآور : خمس دستور مهم اسلامی/ مطابق با فتاوای حضرت آیه‌الله‌العظمی‌مکارم شیرازی ؛ گردآوری مسعود مکارم.

مشخصات نشر : قم: امام‌علی‌بن‌ابی‌طالب‌علیه‌السلام، ۱۳۸۸.

مشخصات ظاهری : ۱۱۲ ص.؛ ۲۱×۱۴/۵ س م.

شابک : ۱۲۰۰۰ ریال ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۳-۰۷۸-۹ :

موضوع : خمس -- فتواها

موضوع : فقه جعفری -- رساله عملیه

موضوع : خمس -- پرسش‌ها و پاسخ‌ها

شناسه افزوده : مکارم، مسعود، ۱۳۴۶ –، گردآورنده

رده بندی کنگره : BP۱۸۸/۶/م۶۷خ۸۳ ۱۳۸۸

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۳۵۶

شماره کتابشناسی ملی : ۱۸۵۶۷۵۸

ص: ۱

اشاره

ص: ۲

ص: ۳

ص: ۴

ص: ۵

ص: ۶

ص: ۷

ص: ۸

ص: ۹

مقدّمه

بسم‌اللّه الرحمّن الرّحیم

اسلام تنها شامل یک سلسله دستورات و مقرّرات اخلاقی و عقاید مربوط به مبدأ و معاد نبوده، بلکه حکومتی همراه خود آورده که همه نیازمندیهای یک جامعه پاک و مترقّی را تضمین کرده است.

به طور قطع یکی از ارکان چنین حکومتی تشکیل «بیت‌المال» برای رفع نیازمندیهای اقتصادی می‌باشد.

بیت‌المال اسلامی از زمان ورود پیامبر صلی الله علیه و آله به مدینه و تشکیل حکومت اسلامی به وجود آمد و مشتمل بر اموالی بود که از منابع متعدّد گردآوری می‌شد:

از طریق «زکات»، «خمس»، «انفال»، «خراج»، «جزیه»، که هر کدام فصل مشروحی در فقه و قوانین اسلام و دستورات آن را به خود اختصاص داده، که این کتاب در مورد خمس بحث می‌کند.

- خمس پشتوانه مطمئن و مناسبی برای بیت‌المال مسلمین است.

ص: ۱۰

– خمس برنامه‌های تبلیغاتی و کوشش‌های فرهنگی و فعّالیّت‌های دینی و علمی جامعه را که نیاز به هزینه دارد تحت پوشش قرار می‌دهد.

– خمس قسمتی از خلأ اقتصادی موجود در جامعه اسلامی را برطرف می‌کند.

– خمس یکی از واجبات مالی است که تحت شرایط ویژه بر افراد خاصی واجب می‌شود.

– خمس در قرآن مجید با ایمان به خدا پیوند زده شده « «وَاعْلَمُوا أَنَّ مَا غَنِمْتُمْ مِّنْ شَیْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِی الْقُرْبَی وَالْیَتَامَی وَالْمَسَاکِینِ وَابْنِ السَّبِیلِ إِنْ کُنتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ»؛ بدانید هرگونه غنیمتی به دست آورید، خمس آن برای خدا، و برای پیامبر، و برای خویشاوندان (او) و یتیمان ومستمندان و واماندگان در سفر (از آنها) است، اگر به خدا ... ایمان آورده‌اید». (۱)

– خمس، یکی از فروع مهم دین و جزو عبادات است و باید با قصد قربت انجام گیرد.

تمام مذاهب اسلامی در اصل وجوب خمس، اتفاق نظر داشته و تنها اختلاف آنان در موارد و مصارف آن است. شیعه خمس را در هفت چیز (منافع کسب و کار، معدن، گنج، مال حلال مخلوط به حرام، جواهراتی که با غواصی از دریا بدست می‌آید، غنیمت

۱– انفال، آیه ۴۱.

ص: ۱۱

جنگی و زمینی که کافر ذمّی از مسلمان بخرد) واجب می‌داند؛ ولی اهل سنّت آن را فقط در مورد غنایم جنگی و گنج واجب می‌داند.

امام محمدباقر علیه السلام درباره اهمیّت خمس می‌فرماید: «

لایَحِلُّ لِاحَدٍ أن یَشْتَری مِن الخُمْسِ شَیئاً حَتّی یَصِلَ الَیْنا حَقَّنا

؛ برای هیچ کس جایز نیست، از مالی که به آن خمس تعلّق گرفته چیزی بخرد مگر اینکه حق ما را به ما برساند».(۱)

وجود این دستور اسلامی و عمل جمعی از مسلمانان با ایمان به آن، سبب می‌شود که حوزه‌های علمیّه و برنامه‌های علمی و تبلیغی جهان تشیّع از استقلال کامل برخوردار باشد؛ زیرا می‌دانیم نخستین شرط استقلال یک تشکیلات، استقلال اقتصادی است و این مطلب از طریق این دستور اسلامی در جهان تشیّع بخوبی پیاده شده است.

در این کتاب ضمن پاسخ به چند سؤال و اشکال مطرح شده در زمینه خمس، به بیان احکام خمس مطابق فتوای مرجع عالیقدر جهان تشیّع «حضرت آیت اللّه العظمی مکارم شیرازی (مدّظلّه)» پرداخته‌ایم.

لازم به ذکر است که تمامی مطالب این کتاب از تفسیر نمونه، کتاب خمس، رساله توضیح‌المسائل و مجموعه استفتائات معظّم‌له گردآوری و خدمت عزیزان تقدیم می گردد.

۱- وسائل الشیعه، ج ۶، ح ۴، باب ۱ از ابواب مایجب فیه الخمس.

ص: ۱۲

در خاتمه از تمام عزیزانی که درگردآوری این مباحث کمک نمودند بخصوص جناب مستطاب حجت الاسلام والمسلمین حاج آقای علیان‌نژادی (دامت تأییداته) سپاسگزاری نموده و از تمامی خوانندگان عزیز نیز صمیمانه درخواست می‌کنیم تا ما را از نظرات و پیشنهادهای سازنده خویش بهره‌مند سازند. از خداوند متعال توفیق و عزت همگان را خواستاریم.

مسعود مکارم

اسفند ۱۳۸۷

ص: ۱۳

چند سؤال مهم درباره خمس

۱. آیا خمس در قرآن مجید اختصاص به غنایم جنگی دارد؟

اشاره

بعضی اشکال می‌کنند که خمس در قرآن مجید تنها در مورد غنایم جنگی وارد شده است، در حالی که فقهای شیعه معتقدند خمس، یعنی یک پنجم مازاد درآمد، منحصر به غنایم جنگی نیست؛ بلکه هر گونه درآمدی خواه از طریق زراعت یا دامداری یا صنعت یا تجارت یا کارگری و یا هر گونه درآمد دیگری که به انسان تعلّق بگیرد، بعد از آن که هزینه یک سال خود را از آن کم کرد و چیزی به عنوان پس‌انداز اضافه آورد، باید یک پنجم آن را به بیت‌المال بپردازد و در مصارف تعیین شده صرف گردد.

در قرآن مجید تنها در یک مورد بحث خمس به میان آمده و آن آیه ۴۱ سوره انفال است:

« «وَاعْلَمُوا أَنَّ مَا غَنِمْتُمْ مِّنْ شَیْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِی الْقُرْبَی وَالْیَتَامَی وَالْمَسَاکِینِ وَابْنِ السَّبِیلِ إِنْ کُنتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنزَلْنَا عَلَی عَبْدِنَا یَوْمَ الْفُرْقَانِ یَوْمَ الْتَقَی الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ»؛

ص: ۱۴

بدانید! هرگونه غنیمتی به دست آورید، خمس آن برای خدا، و برای پیامبر، و برای خویشاوندان (او) و یتیمان و مستمندان و واماندگان در سفر (از آنها) است، اگر به خدا و آن‌چه بر بنده خود در روز جدایی حق از باطل، روز درگیری دو گروه (با ایمان و بی ایمان روز جنگ بدر) نازل کردیم، ایمان آورده‌اید؛ و خداوند بر هر چیزی تواناست».

منظور از سهم خدا چیست؟

ذکر سهمی برای خدا به عنوان «اللّه» به خاطر اهمیّت بیشتر روی اصل مسأله خمس و تأکید بیشتر و تثبیت ولایت و حاکمیّت پیامبر صلی الله علیه و آله و رهبر حکومت اسلامی است، یعنی همان‌گونه که خداوند سهمی برای خویش قرار داده و خود را سزاوارتر به تصرّف در آن دانسته، پیامبر صلی الله علیه و آله و امام علیه السلام را نیز به همان‌گونه حق ولایت، سرپرستی، تصرّف داده است. و گرنه سهم خدا در اختیار پیامبر صلی الله علیه و آله قرار خواهد داشت و در مصارفی که پیامبر صلی الله علیه و آله یا امام علیه السلام صلاح می‌داند صرف می‌گردد و خداوند نیاز به سهمی ندارد.

حال باید ببینیم غنیمت در لغت و در نظر عرف و اهل تفسیر به چه معناست:

ص: ۱۵

غنیمت در لغت

آنچه از کتابهای لغت استفاده می‌شود این است که در ریشه معنای لغوی این کلمه، عنوان جنگ و آنچه از دشمن به دست می‌آید نیفتاده است، بلکه هر درآمدی را شامل می‌شود؛ به عنوان شاهد به چند نمونه از کتب معروف و مشهور لغت که مورد استناد دانشمندان و ادبای عرب است اشاره می‌کنیم:

در کتاب «لسان العرب» می‌خوانیم:

«والغُنمُ الفوزُ بالشیءِ من غیر مَشقَّة

؛ غنم یعنی دسترسی یافتن به چیزی بدون مشقّت».

در کتاب مفردات راغب می‌خوانیم:

«استُعمِلَ (غَنَم) فی کلِّ مَظْفورٍ بهِ مِن جَهة العدی وغیرهم

؛ غنیمت در هر چیزی که انسان از دشمن و یا غیر دشمن به دست آورد به کار رفته است».

غنیمت در عرف

در استعمالات معمولی نیز غنیمت در برابر غرامت ذکر می‌شود، همان‌طور که غرامت دارای معنای وسیعی است وهرگونه غرامت را شامل می‌شود غنیمت نیز معنی وسیعی دارد و به هرگونه درآمد قابل ملاحظه‌ای گفته می‌شود، این کلمه در نهج‌البلاغه در موارد زیادی به همین معنا آمده است از جمله:

ص: ۱۶

«وَاغْتنم مَنِ اسْتَقْرَضَکَ فی حالِ غِنَاکَ

؛ هر کس در حال بی‌نیازیت از تو قرضی بخواهد غنیمت بشمار»(۱) نظیر این تعبیر بسیار فراوان است وهمگی نشان می‌دهد «غنیمت» منحصر به غنایم جنگی نیست.

غنیمت در لسان مفسّران

بسیای از مفسِّران که در مورد این آیه به بحث پرداخته‌اند با صراحت اعتراف کرده‌اند که غنیمت در اصل معنای وسیعی دارد و شامل غنایم جنگی و غیر آن و بطور کلی هر چیزی که انسان بدون مشقّت فراوانی به آن دست یابد می‌شود، حتی آنها که آیه را به خاطر فتوای فقهای اهل تسنّن مخصوص غنایم جنگی دانسته‌اند باز معترفند که در معنای اصلی آن، این قید وجود ندارد.

«قرطبی» مفسّر معروف اهل سنّت در تفسیر خود ذیل این آیه چنین می‌نویسد: «

الغنیمهٔ فی اللغهٔ ما یناله الرجل أو جماعهٔ بسعی

؛ غنیمت در لغت چیزی است که فرد یا جماعتی با کوشش به دست می‌آورند».(۲)

فخر رازی در تفسیرش تصریح می‌کند که: «

الغنم؛ الفوز بالشیء

؛ غنیمت این است که انسان به چیزی دست یابد.(۳)

۱- نهج‌البلاغه، نامه ۳۱.

۲- تفسیر قرطبی، ج ۸، ص ۱.

۳- تفسیر کبیر، ج ۱۵، ص ۱۶۴.

ص: ۱۷

از مجموع آنچه بیان شد نتیجه گرفته می‌شود که:

«این آیه معنای گسترده‌ای دارد و هر گونه درآمد و سود و منفعتی را شامل می‌شود، زیرا معنای لغوی این لفظ عمومیّت دارد و دلیل روشنی بر تخصیص آن در دست نیست».

تنها چیزی که جمعی از مفسّران اهل سنّت روی آن تکیه کرده‌اند این است که آیات قبل و بعد در زمینه جهاد وارد شده، و همین موضوع قرینه می‌شود که آیه غنیمت نیز اشاره به غنایم جنگی است.

در حالی که هیچ مانعی ندارد که مفهوم آیه یک معنای کلّی و عمومی، و در عین حال مورد نزول آن یکی از مصادیق این حکم عمومی و کلّی باشد. مخصوصاً کلمه «ما» ء موصول و کلمه «شیء» که دو کلمه عام و بدون هیچ گونه قید و شرطی هستند این موضوع را تقویت می‌کند.

اگر بعضی پافشاری کنند که آیه مورد بحث تنها خمس غنایم جنگی را بیان می‌کند. در جواب می‌گوییم: برای خمس در سایر موضوعات از سنّت و اخبار و روایات صحیح و معتبر استفاده می‌کنیم؛ زیرا هیچ مانعی ندارد که قرآن به قسمتی از حکم به تناسب اشاره کند، و قسمت‌های دیگر در سنّت بیان شود.

مثلًا در قرآن مجید، نمازهای پنجگانه روزانه با صراحت آمده، ولی از نماز آیات که مورد اتفاق تمام مسلمانان اعم از شیعه و سنّی

ص: ۱۸

است و نماز قضا و مانند آن ذکری به میان نیامده است و نمی‌توان گفت چون نماز آیات و نماز قضا در قرآن ذکر نشده و تنها در سنّت پیامبر صلی الله علیه و آله آمده، نباید به آن عمل کرد. و یا این که چون در قرآن به بعضی از غسلها اشاره شده و سخن از بعضی غسلها به میان نیامده، باید از آن صرف نظر کرد؛ این گونه استدلالات مورد پذیرش هیچ مسلمانی نیست. بنابراین، هیچ اشکالی ندارد که قرآن تنها قسمتی از موارد خمس را بیان کرده باشد و بقیّه را موکول به سنّت نماید، نظیر این مسأله در فقه اسلام بسیار زیاد است.

۲. آیا خمس در روایات منحصر به غنایم جنگی است؟

بعضی می‌گویند: در هیچ یک از روایات اسلامی خمس در غیر غنایم جنگی بیان نشده و روایات، منحصراً سخن از خمس غنایم جنگی می‌گوید؛ ولی این ادّعا از ادّعاهای بسیار بی‌اساس است، زیرا خمس در غیر غنایم جنگی، هم در روایات اهل سنّت و هم در روایات شیعه وارد شده است.

در متون معروف و اصلی شیعه احادیث فراوانی در زمینه خمس و چیزهایی که خمس به آنها تعلّق می‌گیرد و شیوه تقسیم و مصرف وسایر احکام آن رسیده است؛ در کتاب معروف وسائل‌الشّیعه بیش از هشتاد حدیث در پانزده باب مختلف در زمینه احکام خمس از کتاب‌های معروف شیعه جمع‌آوری شده است.

ص: ۱۹

- باب اوّل: اصل وجوب خمس.

- باب دوم: وجوب خمس در غنایم جنگی.

- باب سوم: معادن.

- باب چهارم: نصاب معادنی که خمس به آن تعلّق می گیرد.

- باب پنجم و ششم: وجوب خمس در گنج.

- باب هفتم: وجوب خمس در چیزهایی که به وسیله غوّاصی از دریاها بیرون می‌آورند.

- باب هشتم: وجوب خمس در منافع حاصل از تجارت، صنعت و زراعت و مانند آن.

و بابهای دیگر: شیوه تقسیم خمس و مستحقّین آن و بعضی دیگر از موارد وجوب خمس است.

در باب هشتم درباره (عوایدی که از انواع کسبها و تجارتها و صنایع به دست می‌آید) که یکی از مهمترین ابواب خمس می‌باشد حدود ده حدیث وارد شده و عموم فقها بر طبق آن فتوا داده‌اند، که هر گونه درآمدی از هر گونه کسبی عاید انسان شود، اگر از مخارج و هزینه‌های گوناگون سال او افزایش داشته باشد، یعنی در آخر سال پس از کسر تمام مخارج، چیزی برای او به عنوان اندوخته باقی بماند، باید یک پنجم آن را به عنوان خمس به امام یا جانشین امام بدهد، تا در مصارف لازم که به آن اشاره کردیم مصرف گردد.

البتّه اسناد این احادیث با توجّه به کثرت آنها نیاز به نقّادی

ص: ۲۰

ندارد، زیرا می‌دانیم هنگامی که در یک مسأله، احادیث فراوانی، آن هم در کتب معتبر نقل شود، از مجموع آنها اطمینان به صدور آن حکم از امام حاصل می‌شود، و جای اشکال‌تراشی در اسناد حدیث باقی نمی‌ماند.

از طرف دیگر، در علم اصول اثبات شده که فتوا دادن مشهور فقها به مضمون حدیثی، به خصوص آنهایی که به عصر ائمّه علیهم السلام نزدیک‌تر بوده‌اند، موجب اطمینان به سند آن حدیث می‌شود.

و این مطلب در مورد احادیث خمس که در بالا اشاره شد به نحو کامل صدق می‌کند.

از جمله این احادیث، روایت «سماعهٔ بن مهران» از امام «موسی بن جعفر علیه السلام» است:

«قَالَ سَألتُ ابَالْحَسَنِ عَنِ الْخُمْسِ؟ فَقَالَ: فی کُلِّ ما أفادَ النّاسَ مِنْ قَلِیلٍ أو کَثِیرٍ».(۱)

می‌گوید: از امام موسی بن جعفر علیه السلام درباره خمس سؤال کردم، فرمود: خمس در تمام سودهایی که به مردم می‌رسد اعم از کم و زیاد ثابت است.

۳. آیا خمس در زمان غیبت امام زمان علیه السلام بخشیده شده است؟

بعضی می‌گویند: در روایات آمده است که در زمان غیبت امام

۱- وسائل الشیعه، ج ۶، ح ۶، باب ۸ از ابواب مایجب فیه الخمس

ص: ۲۱

زمان علیه السلام از طرف آن حضرت خمس به شیعیان بخشیده شده است.

بنابراین، اگر قبول کنیم خمس در همه درآمدها هم واجب است باید بخشودگی آن را نیز در زمان غیبت بپذیریم!

پاسخ این سؤال تقریباً در تمام کتب فقه اسلامی آمده است و آنها که گمان می‌کنند این سؤال، سؤال تازه‌ای است و یا تنها خودشان احایث تحلیل را دیده‌اند گرفتار اشتباه بزرگی هستند.

یک نگاه کوتاه به کتب فقهی، مخصوصاً کتاب‌های مشروحی که فقهای متأخّرین نوشته‌اند، نشان می‌دهد که این موضوع کاملًا مورد توجّه فقها بوده، و به آن پاسخ گفته‌اند.

روایاتی که موجب این توهّم شده، چند دسته است:

۱- روایاتی که در مورد گروه خاصّی مثل کنیزان و اسیران جنگی است.

می‌دانیم اگر جهاد به اذن امام نباشد تمامی غنائمی که بدست می‌آید مربوط به بیت‌المال است و باید به اجازه امام مصرف شود و حتی اگر به اذن امام بوده باشد، خمس به آن تعلق می‌گیرد و در صورت نپرداختن خمس، تصرف در آن حرام است.

بنابراین کنیزانی که به عنوان غنیمت دست افراد می‌افتاد تا خمس آن را پرداخت نمی‌کردند بر صاحبانشان حرام بود و حق نداشتند به عنوان یک همسر با آنان رفتار کنند.

پس کسی که توجه به این حکم داشته باشد فرزندی که از چنان

ص: ۲۲

زنی برای او متولد می‌شود نامشروع خواهد بود لذا امامان ما این قسمت از خمس را به شیعیان بخشیدند تا فرزندان آنها همگی حلال‌زاده باشند.

از جمله این روایات «محمد بن مسلم» از امام باقر یا امام صادق علیه السلام است که فرمود:

شدیدترین چیزی که مردم در روز قیامت گرفتار آن هستند این است که صاحب خمس بر می‌خیزد و می گوید: پروردگارا! خمس مرا (غصب کردند) ولی ما آن را برای شیعیان خود حلال کردیم تا تولد آنها پاکیزه و فرزندانشان پاک متولد شوند.(۱)

۲- روایاتی که دلالت دارد، مصلحت اقتضا می‌کرده خمس توسط پیامبر صلی الله علیه و آله و یا امامان علیهم السلام به عنوان رئیس حکومت اسلامی در زمان و شرایط خاصی به طور موقّت بخشیده شود؛ همان‌طور که گاهی در شرایط سخت و سنگین مصلحت ایجاب می‌کرده است که مالیات فوق‌العاده دیگری موقتاً و بطور محدود بر آن بیفزایند.

از جمله روایت حکیم بن عیسی که از امام صادق علیه السلام نقل می‌کند:

عرض کردم منظور از آیه «وَاعْلَمُوا أَنَّ مَا غَنِمْتُمْ» چیست، فرمود:

هر فایده‌ای که روز به روز به دست انسان می‌افتد ولی پدرم شیعیان ما را از آن معاف کرد تا پاکیزه شوند (بخاطر شرایط سختی که از

۱- وسائل الشیعه، ج ۶، ح ۵، باب ۴ از ابواب انفال

ص: ۲۳

نظر فشار حکومت و یا فشار زندگی در آن بودند).(۱)

۳- روایـاتی که در مورد افراد خاصّی است که امام علیه السلام مصلحت دیـده تا برای تشویق یا مقاصـد دیگر آنها را معاف کنـد. ماننـد «حکم بن علبـا اسـدی» که خـدمت امـام بـاقر علیه السـلام رسـید در حـالی که خمس مـال خود را آورده بود، حضـرت آن را پذیرفت و به او بخشید(۲) زیرا شرایط آن شخص چنان بوده که حضرت مصلحت دیدند او را از خمس معاف دارند.

۴- روایاتی که مضـمون آن نشان می‌دهد که خمس بخشـیده شده ولی با دقت در آن روشن می‌شود که منظور از آن خمس نیست بلکه «اراضی انفال» است.(۳)

۵- روایاتی که سند یا دلالت آنها ضعیف است.

بنابراین از مجموع آنچه گفتیم چنین نتیجه می‌گیریم که هیچ گونه دلیل قابل قبولی برای معاف بودن عموم افراد از خمس در دست نیست، و آنها که چنین ادّعا می‌کنند در حقیقت مطالعه دقیقی روی این روایات نداشـته‌اند، وگرنه با توجّه به تقسیم‌بندی بالا روشن می‌شود روایتی که مضمون آن معاف بودن عموم افراد از خمس بوده باشد، وجود ندارد.

۱- وسائل الشیعه، ج ۶، ح ۸، باب ۴ از ابواب انفال

۲- همان مدرک، ح ۱۳ باب ۱ از ابواب انفال

۳- همان مدرک، ح ۱۲، باب ۴ از ابواب انفال

ص: ۲۴

بر همین اساس در روایات، خمس همچنان به عنوان یک قانون اسلامی باقی و برقرار است. و همه مردم موظّفند همچون سایر فرایض به آن عمل کنند.

۴. آیا خمس در صدر اسلام از مردم گرفته می‌شد؟

در پاسخ به این سؤال باید گفت: اگر منظور از صدر اسلام زمان ائمّه علیهم السلام باشد، جواب مثبت است، زیرا همان طور که از بحثهای گذشته استفاده شد که بسیاری از ائمّه هدی علیهم السلام در عصر خود نه تنها خمس (درآمد انواع کسبها) را می‌گرفتند، بلکه به مردم دستور مؤکّد می‌دادند که در پرداخت آن کوتاهی نکنند، و حتّی وکلا و نمایندگان مخصوص برای جمع‌آوری آن معیّن فرموده بودند و اشخاصی مانند «علیّ بن مهزیار» و «ابوعلی بن راشد» و امثال آنها این وظیفه را به عهده داشتند.(۱)

و اگر منظور از صدر اسلام زمان پیامبر صلی الله علیه و آله و امیر مؤمنان علیه السلام باشد، باید گفت که غیر از غنایم جنگی، از معادن و گنجها و همچنین غوص (جواهراتی که بوسیله غوّاصی از دریاها بیرون آورده می‌شد) در عصر آنها خمس گرفته شده است.

گواه این موضوع در سنن بیهقی نقل شده که در زمان امام علی علیه السلام شخصی گنجینه‌ای پیدا کرد و خدمت امام آمد، فرمود:

۱- به وسائل الشیعه، ج ۶، باب ۸ از ابواب« ما یجب فیه الخمس» مراجعه شود

ص: ۲۵

چهار پنجم آن مال توست و خمس آن مال ماست.(۱)

امّا این سؤال باقی مانده که آیا در عصر پیغمبر صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام غیر از غنایم جنگی و معادن و گنجها و جواهرات دریا (از درآمدهای کسب و کار) نیز خمس گرفته شده است یا نه؟

در پاسخ می‌گوییم: اسناد تاریخی روشنی در این زمینه به دست ما نیامده است، ولی این موضوع هیچ گونه اشکالی در زمینه این حکم ایجاد نمی‌کند.

زیرا همان طور که ذکر کردیم گرفتن و بخشیدن این مالیات اسلامی در اختیار حکومت اسلامی است؛ هنگامی که حکومت خود را بی‌نیاز و یا مردم را در زحمت ببیند می‌تواند آن را ببخشد ولی هنگامی که خود نیاز داشته باشد و در مردم توانایی آن را ببیند می‌تواند آن را بگیرد. همان طور که امامان بعد، بعضی آن را می‌گرفتند و بعضی با توجّه به وضع مردم و یا وضع بیت‌المال، آن را می‌بخشیدند.

در عصر پیامبر صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام غنایم فراوانی از طریق جنگها عاید حکومت اسلامی می‌شد، و گاهی به قدری زیاد بود که خمس آن به تنهایی می‌توانست قسمت عمده مشکل مالی حکومت اسلامی را برطرف سازد.

۱- سنن بیهقی، ج ۴، ص ۱۵۶

ص: ۲۶

و همچنین درآمد اموال یا زمین‌های خراجی (۱) نیز گاهی به قدری زیاد بود که بیت‌المال سرشار از اموال می‌شد، و در این شرایط نیازی به گرفتن خمس درآمد کسب و کار نبود و لذا آن را عملًا به مردم بخشیدند.

همچنین در آغاز اسلام که نیاز بیت المال به منابع درآمد شدید بود نیز وضع مسلمانان آنچنان آشفته و پریشان و ضعیف بود که دادن خمس علاوه بر زکات، برای آنها طاقت‌فرسا بود، و به همین دلیل خمس گرفته نشد.

امّا در عصر ائمّه دیگر علیهم السلام که خمس غنایم جنگی و همچنین درآمد زمین‌های خراجی به دست خلفای غاصب می‌رسید و دست امامان از آن کوتاه بود، و از سوی دیگر مردم توانایی بر پرداخت خمس همه درآمدهای خود داشتند، امامان خمس را از آنان مطالبه می‌کردند.

خلاصه این که، نگرفتن خمس از خصوص درآمد کسب‌ها در عصر پیامبر صلی الله علیه و آله و علی علیه السلام هیچ گونه دلیلی بر نبودن این حکم در برنامه‌های احکام اسلام نیست.

۱- مال الاجاره‌هایی که از زمین‌های فتح شده متعلق به مسلمین به خزانه دولت‌اسلام ریخته می‌شد

ص: ۲۷

۵. آیا قرار دادن خمس برای سادات، تبعیض است؟

بعضـی چنین تصوّر می کنند، که این مالیات اسـلامی که بیست درصد بسیاری از اموال را در بر می گیرد، و نیمی از آن اختصاص به سادات و فرزندان پیامبر صلی الله علیه و آله دارد، یک نوع امتیاز نژادی محسوب می‌شود، و در آن ملاحظات جهات خویشاوندی و تبعیض به چشم می‌خورد، و این موضوع با روح عدالت اجتماعی اسلام و جهانی بودن و همگانی بودن آن، سازگار نیست!

کسانی که چنین فکر می کنند به طور قطع شـرایط و خصوصیات این حکم اسلامی را کاملًا بررسی نکرده‌اند، زیرا جواب این اشکال به طور کامل در این شرایط نهفته شده است؛ توضیح این که:

۱. نیمی از خمس که مربوط به سـادات بنی‌هـاشم است منحصـراً بایـد به نیازمنـدان آنان داده شود، آن هم به انـدازه احتیاجات یک سال، و نه بیشتر؛ بنابراین، تنها کسانی می‌تواننـد از آن اسـتفاده کننـد که یا از کار افتاده‌انـد و یا بیمارند و یا کودک یتیم و یا کسان دیگری کـه به علّتی در بن‌بست از نظر هزینه زنـدگی قرار گرفته‌انـد. و کسـانی که قـادر به کـار کردن هسـتند، و بالفعـل یـا بـالقوّه می توانند درآمدی که زندگانی آنها را تأمین کند داشته باشند، هرگز نمی‌توانند از این قسمت خمس استفاده کنند.

۲. مستمندان و نیازمندان سادات و بنی‌هاشم حق ندارند از

ص: ۲۸

«زکات» چیزی مصرف کنند، و به جای آن می‌توانند تنها از همین قسمت خمس استفاده نمایند.

۳. اگر سهم سادات که نیمی از خمس است، بیش از نیاز سادات باشد، باید آن را به بیت‌المال ریخت. همان طور که اگر سهم سادات کفایت آنها را ندهد، باید از بیت المال و یا سهم «زکات» به عنوان ناچاری به آنها داد. با توجّه به جهات سه‌گانه فوق روشن می‌شود که در حقیقت هیچ‌گونه تفاوت از نظر مادّی میان سادات و غیر سادات گذارده نشده است.

نیازمندان غیر سادات می‌توانند مخارج سال خود را از محلّ زکات بگیرند ولی از خمس محرومند، و نیازمندان سادات تنها می‌توانند از محل خمس استفاده کنند اما حق استفاده از زکات را ندارند. در حقیقت دو صندوق در اینجا وجود دارد، «صندوق خمس» و «صندوق زکات» و هر کدام ازاین دو دسته تنها حق دارند از یکی از این دو صندوق استفاده کنند آن هم به اندازه مساوی یعنی به اندازه نیازمندی یک سال.

تنها سؤالی که پیش می‌آید، این است که اگر هیچ‌گونه تفاوتی از نظر نتیجه میان این دو نبوده باشد، این برنامه چه ثمره‌ای دارد؟

پاسخ این سؤال را نیز با توجّه به یک مطلب می‌توان دریافت، و آن این که میان خمس و زکات تفاوت مهمّی وجود دارد و آن این

ص: ۲۹

است که زکـات از مالیاتهـایی است که در حقیقت جزء امـوال عمـومی جـامعه اسـلامی محسوب می‌شود، لـذا همه مصـارف آن در همین قسـمت می‌باشد؛ ولی خمس از مالیاتهایی است که مربوط به حکومت اسـلامی است؛ یعنی، مخارج دستگاه حکومت اسلامی و گردانندگان این دستگاه از آن تأمین می‌شود.

بنـابراین، محروم بودن سادات از دسترسـی به اموال عمومی (زکات) در حقیقت برای دور نگه داشـتن خویشاونـدان پیغمبر صـلی الله علیه و آله از این قسـمت است، تـا بهـانه‌ای به دست هیـچ کس نیفتـد که پیـامبر صـلی الله علیه و آله خویشاونـدان خـود را بر امـوال عمومی مسـلّط ساخته است. ولی از سوی دیگر، نیازمندان سادات نیز، باید به ترتیبی تأمین شوند؛ این موضوع در قوانین اسـلام چنین پیش‌بینی شده که آنها از بودجه حکومت اسلامی بهره‌مند گردند نه از بودجه عمومی.

از مجموع آنچه گفتیم روشن شـد که خمس نه تنهـا امتیـازی برای سـادات محسوب نمی‌شود، بلکه یـک نوع محرومیّت برای حفظ مصالح عمومی و از بین رفتن سوء ظن‌ها بوده است.

***

با توجّه به مطالب گفته شـده روشن می‌گردد که خمس یکی از منابع مهمّ درآمد بیت‌المال اسـلام و پشـتوانه مطمئن و مناسبی برای آن است؛ و از آن جا که خمس یکی از عبادات مالی است که تحت

ص: ۳۰

شرایط ویژه بر افراد خاصّی واجب می‌شود، لازم است کلّیّه مکلّفین به احکام شرعی، مسائل آن را به دقّت یاد گرفته و در صورت لزوم آن را به کار بندند تا خدای نکرده اموال آنان مخلوط با بیت المال نگردد.

اینک مسائل و احکام این حکم الهی را مطابق با فتاوای مرجع عالیقدر حضرت آیهٔاللّه العظمی مکارم شیرازی (مدّظلّه) بازگو می‌نماییم:

***

ص: ۳۱

رساله احکام خمس

اشاره

ص: ۳۲

ص: ۳۳

ص: ۳۴

ص: ۳۵

احکام خمس

خمس بر چه کسانی واجب است؟

مسأله ۱- هرگاه انسان از طریق زراعت یا صنعت یا تجارت یا از طریق کارگری و کارمندی در مؤسّسات مختلف درآمدی به دست آورد، چنانچه از مخارج و هزینه‌های سال او و همسر و فرزندان و سایر کسانی که نفقه آنها را می‌دهد زیاد آید، باید خمس (پنج یک) آن را به شرحی که بعداً گفته می‌شود محاسبه کرده و بپردازد.

مسأله ۲- هیچ‌گونه تفاوتی میان کسب‌ها و درآمدهای کسب نیست.

مسأله ۳- هرگاه بچّه صغیر درآمدی داشته باشد و از هزینه سال او اضافه بماند بنابر احتیاط واجب باید بعد از آن‌که بالغ شد اگر مصرف نشده باشد، خمس آن را بپردازد.

مسأله ۴- کسی که از اوّل تکلیف، خمس نداده و درآمدهایی پیدا کرده و وسایلی برای زندگی خود خریده است و الآن متوجّه

ص: ۳۶

وظیفه خمس شـده و می‌خواهـد تکلیف خود را درباره آن ادا کند و زندگی خود را پاک نماید اگر از منافع کسب، چیزی را که به آن احتیاج ندارد خریده و یک سال از خرید آن گذشـته باید خمس آن را بدهد و اگر اثاث خانه و چیزهای دیگری که به آنها نیاز دارد مطابق شأن خود خریـده، پس اگر بدانـد در بین سالی که در آن سال فایـده برده آنها را خریـده است لازم نیست خمس آن را بدهـد و اگر ندانـد که در بین سال یا بعـد از تمام شـدن سال بوده بنابر احتیاط واجب باید با حاکم شـرع یا نماینده او مصالحه کند، یعنی تمام اموال مشـکوک خود را حساب کرده وحاکم شـرع بـدهی او را از جهت خمس به مقداری تخمین می‌زند و با او مصالحه می‌کند و با پرداخت آن تمام اموالش پاک می‌شود.

مسأله ۵- چیزی را که افراد مسـتحق از باب خمس یا زکات می‌گیرنـد خمس نـدارد، هر چنـد از مخارج سالشان به عللی زیاد بیاید، ولی اگر از مـالی که از این طریق به او رسـیده منفعتی ببرد، مثلًا از درختی که از باب خمس به او داده شـده میوه‌ای بـدست آورد یا ترقّی قیمت داشته باشد، باید خمس آن مقداری که از مخارج سالش زیاد آمده بپردازد.

سؤال ۶- کسانی که تاکنون خمس نداده‌اند آیا تنها پول نقد آنها محاسبه می‌شود یا ضروریات زندگی نیز محاسبه می‌شود و یا باید مصالحه شود؟

ص: ۳۷

جواب: تمام اموالشان را باید حساب کنند و نسبت به ضروریات و وسایل زندگی با حاکم شرع مصالحه نمایند.

سؤال ۷- آیا کسی که در خانه پدری زندگی می کند باید خمس بدهد؟

جواب: اگر درآمد اضافی دارد باید خمس بدهد.

سؤال ۸- اگر کودک، یا سفیه، یا کسی که جنون ادواری دارد پولی به دست آورد، یا کسی پولی را به حساب او از طرف کسی واریز کند، خمس آن بر عهده چه کسی است؟

جواب: در مورد کودک نابالغ احتیاط آن است که خودش پس از بلوغ بپردازد، و در مورد مجنون خمس به مال او تعلّق نمی گیرد؛ ولی مجنون ادواری در آن زمانی که عاقل است باید خمسش را بپردازد، و امّا سفیه ادای خمس مالش با ولیّ اوست.

مؤونه و هزینه‌های سال

مسأله ۹- مؤونه و هزینه زندگی خمس ندارد، یعنی آنچه را انسان از درآمدش در بین سال مصرف خوراک و پوشاک و مسکن و اثاث خانه و ازدواج و جهیزیه دختر و زیارت واجب یا مستحب و بذل و بخشش و میهمانی و مانند آن می کند، چنانچه در آن زیاده‌روی نکرده باشد خمس ندارد و تنها آنچه در آخر سال اضافه می‌ماند خمس دارد؛ ولی هر گاه چیزی جزء مؤونه سال گردد، مانند

ص: ۳۸

خانه و فرش و وسایل دیگر، اگر بعداً آن را بفروشند به قیمت آن خمس تعلّق نمی‌گیرد مخصوصاً اگر بخواهند آن را تبدیل به مثل کنند.

مسأله ۱۰- کسی که دارای چند رشته کسب و کار است، مثلًا هم زراعت دارد و هم صنعت و هم درآمد کارگری، باید منافع همه را در آخر سال یکجا حساب کند، چنانچه چیزی زاید بر مخارج داشت خمس آن را بدهد.

مسأله ۱۱- اگر در یک سال منفعتی نبرد، بنابر احتیاط واجب نمی‌تواند مخارج آن سال را از منافع سال بعد کم کند.

مسأله ۱۲- هرگاه در ابتدای سال منافعی نداشته باشد و از سرمایه خرج کند، امّا پیش از تمام شدن سال منفعتی ببرد، در این صورت می‌تواند آنچه را از سرمایه برداشته از منافع کم کند.

مسأله ۱۳- اموالی را که به دیگران می‌بخشد یا جایزه می‌دهد اگر از شأن انسان زیاد نباشد جزء مخارج سالانه حساب می‌شود.

مسأله ۱۴- اموالی را که انسان به مصرف نذر و کفّاره و مانند آن می‌رساند جزء مخارج سالیانه اوست.

سؤال ۱۵- گفته شده انسان باید حساب سال داشته باشد، حال اگر کسی درآمد او کمتر از مخارجش باشد باز هم واجب است حساب سال داشته باشد؟

جواب: منظور کسی است که درآمد اضافی و پس انداز داشته

ص: ۳۹

باشد نه کسی که درآمد اضافی و پس اندازی ندارد.

سؤال ۱۶- شخصی در وسط سال خمسی به مسجد کمک می کند، آیا این کمک جزء مؤونه حساب می‌شود؟

جواب: آری، جزء مؤونه است.

سؤال ۱۷- آیا کسی که مالیات می‌پردازد، آن مقدار جزء خمس و زکات او حساب می‌شود یا به عنوان مؤونه و هزینه سال او محاسبه می‌شود؟

جواب: مالیات جزء خمس حساب نمی‌شود؛ بلکه مانند مال‌الاجاره منزل یا اجرت دکتر و کارگر است. اگر مثلًا شما کارگری را استخدام کنید که کوچه شما را تمیز کند، آیا هزینه آن از باب خمس حساب می‌شود، یا مؤونه سال شماست؟ مصارف مالیات همه از این قبیل است.

سؤال ۱۸- در بعضی از محافل بحثی مطرح هست که آیا مالیات در نظام اسلامی (آن هم گاهی با در صد زیاد) جایگزین خمس و زکات می‌شود؟ و در صورتی که جایگزین نمی‌شود، برای کسانی که خمس و زکات می‌دهند، چاره‌ای اندیشیده شده تا مالیات کمتری (لا اقل به میزان خمس و زکاتِ پرداختی) بدهکار باشند؟

مخصوصاً با توجّه به این که در صدر اداره مالیات و اخذ وجوهات، فقیه جامع الشرایط نظارت و حضور دارد؟

جواب: مسأله مهمّ این است که مالیات نوعی هزینه کار

ص: ۴۰

اقتصادی است. یعنی کسی که فعّالیّت اقتصادی دارد، از جادّه‌ها استفاده می‌کند، از امنیّت بهره می‌گیرد، از رسانه‌های جمعی کمک می‌گیرد، و از دیگر امکانات بهره‌مند می‌گردد. اگر این امکانات نبود، کار اقتصادی ممکن نمی‌شد، یا بهره کمی داشت. بنابراین وظیفه دارد سهمی از هزینه‌های کارهای عمومی دولت، که در انجام امور اقتصادی او مؤثّر است را بپردازد، و این یک امر طبیعی است. حال اگر بعد از پرداختن مالیات، چیز اضافه‌ای برای او باقی نماند، خمس به او تعلّق نمی‌گیرد، و اگر اضافه بماند ۸۰ درصد آن مال خود اوست، و ۲۰ درصد دیگر که خمس است در حال حاضر عمدتاً صرف مسائل فرهنگ اسلامی، و حفظ عقاید و ارزشها می‌گردد، که سود آن عاید مردم می‌شود. چون اگر حوزه‌ها نباشد، نسل آینده از اسلام دور و جدا می‌گردد. بنابراین، اساساً نباید قلمرو مالیاتها را با وجوه شرعیّه مخلوط کرد.

نحوه پرداخت خمس

مسأله ۱۹- اگر مجتهد یا نماینده او صلاح ببیند می‌تواند مقدار بدهی بدهکار را با او دستگردان کند یعنی خمس را به مجتهد یا نماینده‌اش می‌دهد و سپس همان را از او قرض می‌کند و به ذمّه بگیرد تا به تدریج در آینده بپردازد.

مسأله ۲۰- کسی که بدهی زیادی از خمس دارد و قادر به ادای

ص: ۴۱

آن نیست اگر مجتهد مصلحت ببیند ممکن است مقداری از سهم امام علیه السلام را به خودش ببخشد.

مسأله ۲۱- اگر خمس را با حاکم شرع یا وکیل او دستگردان کند و بخواهد در سال بعد بپردازد نمی‌تواند از منافع آن سال کسر کند، مثلًا اگر دو هزار تومان خمس بدهکار است و از منافع سال بعد بیست هزار تومان بیشتر از مخارجش دارد باید خمس بیست هزار تومان را بدهد و دو هزار تومانی که از باب خمس بدهکار است از بقیّه بپردازد.

سؤال ۲۲- تصرّف در وجوه صدقه، کفّاره، زکات، خمس و مانند آن، به عنوان قرض و سپس برگرداندن آن چه صورت دارد؟ پولهایی که به عنوان امانت در نزد انسان است چطور؟

جواب: در صورتی که صاحب پول، آنها را به عنوان صدقه یا خمس جدا کرده، می‌تواند در آنها تصرّف کند؛ ولی اگر کسی به عنوان امانت به آنها سپرده، حقّ تصرّف ندارند.

سؤال ۲۳- آیا لازم است هر مقلّدی خمس اموالش را به مرجع تقلید خود بدهد؟

جواب: اعطای خمس به مرجع مقلّد در صورتی لازم است که معلوم نباشد مجتهدین دیگر در همان مصارفی که مرجع مقلّد لازم می‌داند مصرف می‌کنند. و نیز در صورتی که مرجع به عنوان حکم حاکم از مقلّدین خود خمس را طلب کند، لازم است. در غیر این

ص: ۴۲

دو صورت، می‌توان به نظر مجتهدین دیگر مصرف کرد.

سؤال ۲۴- کسانی که توانایی پرداخت خمس ندارند، چه باید بکنند؟

جواب: به اقساط و بطور تدریجی می‌پردازند و حاکم شرع می‌تواند با ملاحظه حال آنها تخفیفی به آنها بدهد.

سؤال ۲۵- کسی که چندین سال خمس اموالش را نداده و به یاد ندارد که هر سال چقدر پس‌انداز کرده، چگونه باید تسویه حساب کند؟ آیا می‌توان مبلغ خمس را کنار گذاشت و بعداً پرداخت کرد، یا باید حتماً سر سال پرداخت نمود؟

جواب: آنچه مربوط به خانه و وسایل زندگی است، خمس ندارد، بقیّه را محاسبه نماید و خمس آن را بپردازد و در صورت شک با حاکم شرع مصالحه می‌کند، و پرداختن خمس از آغاز سال جایز است.

سؤال ۲۶- هرگاه کسی بدهکار خمس یا زکات باشد، و قرض هم داشته باشد، بدهیهایی از بابت کفّاره و نذر و مانند آن نیز بر او واجب شده باشد، چنان چه نتواند همه آنها را بپردازد تکلیف چیست؟

جواب: هرگاه عین مالی که خمس یا زکات یا نذر به آن تعلّق گرفته موجود است، خمس و زکات و نذر مقدّم می‌باشد، و اگر عین آن موجود نیست، حق النّاس اولویّت دارد.

ص: ۴۳

سؤال ۲۷- شخصی به طور متناوب از درآمدش که مخلوط از نقد و نسیه و ارثیّه و احیاناً مخلوطی هم از پول حرام است برای خود خانه مسکونی و اثاثیّه آن را فراهم کرده و از ابتدای تکلیف تا این ساعت محاسبه خمس نکرده و حال می‌خواهد تصفیه کند، آیا به این خانه و اثاثیّه آن خمس تعلّق می‌گیرد و یا جزء مؤونه سال و مستثناست؟ مضافاً این‌که فرضاً خمس تعلّق بگیرد تخمینی حدود یک میلیون بدهکار می‌شود و از عهده پرداخت آن (چه فعلًا و چه به تدریج) عاجز است چون درآمدی بسیار کم دارد با این وضع آیا می‌تواند با حاکم شرع و یا نماینده او به مبلغی که قادر به پرداخت باشد مصالحه کند؟

جواب: در صورتی که در حال و آینده مطمئناً قادر به پرداخت نیست می‌تواند مصالحه کند، یعنی حاکم شرع با او مدارا کند و به نحو ممکن از او بپذیرد.

تصرّف در مال غیرمخمّس

مسأله ۲۸- انسان تا خمس مال را ندهد نمی‌تواند در آن تصرّف کند و نیّت دادن خمس به تنهایی کافی نیست، همچنین نمی‌تواند خمس را به ذمّه بگیرد و در مال تصرّف کند و چنانچه تصرّف کند کار حرامی کرده و اگر آن مال تلف شود باید خمس آن را بدهد.

مسأله ۲۹- کسی که بدهکار خمس است اگر با حاکم شرع (با در

ص: ۴۴

نظر گرفتن مصلحت مستحقّین) مصالحه و دستگردان کند می‌تواند در تمام مال تصرّف نماید و اگر بعد از آن منافعی از آن مال به دست آید مال خود اوست.

مسأله ۳۰- انسان نمی‌توانـد در مالی که یقین دارد خمسـش را نداده‌انـد تصـرّف کنـد، ولی در مال کسـی که شک دارد خمس آن داده شده یا نه، تصـرّف جایز است و قبول بخشش و معامله یا شرکت در میهمانی چنین کسی اشکال ندارد و تفحّص و جستجو لازم نیست.

مسأله ۳۱- اگر جنسـی را به ذمّه بخرد ولی بعـد از معـامله قیمت آن را از پولی که خمس آن داده نشـده بپردازد معامله او صـحیح و تصـرّفاتش در آن جنس جایزاست، ولی چون از پولی که خمس در آن است به فروشـنده داده به مقدار خمس آن پول به او مدیون است و در صـورتی که آن مقـدار در دست فروشـنده موجود باشـد حـاکم شـرع همـان را می‌گیرد، واگر از بین برود عوض آن را از خریدار یا فروشنده مطالبه می‌کند.

سؤال ۳۲- شخصی از پدرش خانه‌ای را به ارث برده که متعلّق خمس است در حالی که این شخص قادر به پرداخت خمس نیست و بدهکار نیز هست چه کار کند که تصرّفش در این خانه جایز باشد؟

جواب: می‌تواند به حاکم شرع مراجعه کند و چنانچه مستحقّ گرفتن خمس باشد با او دستگردان نماید.

ص: ۴۵

سؤال ۳۳- آیا صِرف نیّت باعث جداسازی و تصرّف در اموال و پولهایی که خمس آن داده شده از غیر آن می‌شود؟ به هرحال راه جداسازی چیست؟ مخصوصاً اگر در صندوقی یا بانکی باشد.

جواب: لازم نیست آنها را از هم جدا کند بلکه باید در سر سال خمسی مقدار پول باقیمانده را از اصل مال خمس داده شده کم کند، باقیمانده مشمول خمس است.

ص: ۴۶

ص: ۴۷

مصرف خمس

اشاره

مسأله ۳۴- خمس را باید دو قسمت کرد: یک قسمت آن سهم مبارک امام علیه السلام است و نیم دیگر سهم سادات.

مسأله ۳۵- بردن خمس از شهری به شهر دیگر مانعی ندارد، خواه در شهر خودش مستحقّی باشد یا نه، ولی در هر صورت اگر تلف شود احتیاط واجب آن است که از اموال دیگرش بپردازد.

مخارج حمل و نقل نیز بر عهده اوست، امّا اگر به نماینده حاکم شرع تحویل دهد و او از شهری به شهری دیگر ببرد و تلف شود چیزی بر او نیست.

سؤال ۳۶- آیااجازه حاکم شرع درمصرف سهم‌امام علیه السلام و سادات لازم‌است؟

جواب: در مورد سهم امام علیه السلام اجازه حاکم شرع واجب است و در مورد سهم سادات بنابر احتیاط واجب باید اجازه گرفت.

سؤال ۳۷- اگر مسجد یا حسینیّه یا مدرسه‌ای، احتیاج شدیدی به کمک داشته باشد، بطوری که اگر حاصل نشود، به احتمال قوی

ص: ۴۸

تعطیل خواهد شد، از طرفی تحصیل اجازه مصرف وجوه شرعیّه، از مجتهد و مرجع تقلید خیلی مشکل باشد، یا بعد از مدّت طولانی حاصل شود، آیا در این حالت اجازه مصرف وجوه شرعیّه یکی از مجتهدین جامع‌الشّرایط، برای مقلّدین دیگر مراجع تقلید، کفایت می‌کند؟

جواب: ما به شما اجازه می‌دهیم که در این گونه موارد، که ضرورتی ایجاب می‌کند، به علمای معروف محل مراجعه کنید و با رعایت دقّت و احتیاط طبق نظر آنان عمل نمایید.

سؤال ۳۸- نظر به این که متدیّنین اهل پرداخت خمس و زکات هستند، و بر انجام این وظیفه افتخار دارند. اگر بر حسب اتّفاق کسی از آنها فقیر و نیازمند شد، آیا برای آنها در شرع مقدّس نهادی منظور شده که به آن مراجعه کند؟ تا هم محلّ رفع نیاز محتاجین باشد، و هم متدیّنین بدانند اگر امروز از روی اخلاص و قصد قربت خمس پرداخت می‌کنند، روزی هم به آنها کمک می‌شود؟

جواب: البتّه بیت المال مرجعی برای این کار است.

سهم امام علیه السلام

مسأله ۳۹- سهم امام علیه السلام را باید در زمان ما به مجتهد عادل یا نماینده او داد، تا در مصارفی که مورد رضای امام علیه السلام است از مصالح مسلمین و مخصوصاً اداره حوزه‌های علمیّه و مانند آن مصرف کند.

ص: ۴۹

مسأله ۴۰- اگر کسی بخواهد سهم امام علیه السلام را به مجتهدی که از او تقلید نمی‌کند بدهد در صورتی مجاز است که بداند آن مجتهد و مجتهدی که از او تقلید می‌کند سهم امام را یک طور مصرف می‌کنند.

مسأله ۴۱- صرف کردن قسمتی از سهم مبارک امام علیه السلام برای ساختن مساجد یا حسینیّه‌ها یا بیمارستان‌ها و درمانگاه‌ها و مدارس، تنها در صورتی مجاز است که با اجازه مجتهد عادل و رعایت اولویّت باشد، ولی سهم سادات را جز در مورد ساداتی که گفته شد نمی‌توان مصرف کرد.

مسأله ۴۲- سهم امام علیه السلام را نیز اگر بدون اجازه مجتهد بپردازد قبول نیست، مگر این که مجتهد بعداً بپذیرد و اجازه دهد.

مسأله ۴۳- لازم نیست به شخص مستحقّی که از سهم امام به اذن حاکم شرعی به او داده می‌شود گفته شود این پول خمس است بلکه می‌توان به عنوان هدیه به او داد و نیّت خمس کرد.

مسأله ۴۴- کسی که از نیازمند غیر سیّدی طلب‌کار است می‌تواند طلب خود را از باب سهم امام حساب کند ولی باید به اجازه حاکم شرع باشد.

مسأله ۴۵- مستحق نمی‌تواند خمس را بگیرد و به مالک ببخشد، مگر آن مقدار که در خور شأن او باشد که اگر خودش مالی داشت به آن شخص ممکن بود ببخشد.

ص: ۵۰

سؤال ۴۶- کسی که خود را در معرض خطر دشمنانش می‌بیند آیا می‌تواند از سهم امام علیه السلام و سایر وجوهات شرعیّه اسلحه و ابزار جنگی تهیّه نماید؟

جواب: با اجازه حاکم شرع یا نماینده او مجاز است.

سؤال ۴۷- آیا می‌توان تمام یا قسمتی از سهم مبارک امام علیه السلام را به صندوق خیریّه، که برای کمک به مستمندان و ایتام تأسیس شده، پرداخت نمود؟

جواب: سهم امام علیه السلام در شرایط فعلی برای اقامه حوزه‌های علمیّه است، که سبب بقای دین و مذهب و توجّه مردم به اسلام و برنامه‌های فرهنگی است، و در موارد استثنایی می‌توان با اجازه مرجع تقلید مقداری از آن را در سایر کارهای خیر مصرف کرد.

سؤال ۴۸- صرف سهم امام در زیارات چگونه است؟

جواب: اگر جزء شؤون اوست و اسراف نیست جایز است.

سؤال ۴۹- آیا طلّاب می‌توانند از سهم امام علیه السلام استفاده کنند؟

جواب: اخذ سهم امام برای آنان با اجازه حاکم شرع در صورتی که مشغول تحصیل علم مفید اسلامی هستند جایز است. سؤال ۵۰- الف) اگر شخصی به دیگری که مستحقّ خمس است مقداری پول به عنوان سهم امام علیه السلام بدهد که چیز معینی بخرد ولی آن شخص این پول را صرف خرید چیز مهمتری که ارزانتر است کند آیا این کار جایز است؟

ص: ۵۱

جواب: در مورد سـهم مبارک امام علیه السـلام هر گاه مالك مصـرف خاصّی راتعیین کند پیروی از او لزومی ندارد و امّا اگر حاکم شرع تعیین کند احتیاط رعایت آن است.

ب) اگر شخصی بر اثر شرم و خجالت به نام شخص دیگری سهم امام طلب کرده و خود مصرف کند چه حکمی دارد؟

جواب: هرگاه به نام شخص خاصی بگیرد و در مورد خود یا دیگری مصرف کند اشکال دارد ولی اگر برای یک عنوان کلّی بگیرد در هر یک از مصادیق آن صرف شود مانعی ندارد.

سهم سادات

مسأله ۵۱- سهم سادات را باید به سادات فقیر یا یتیم نیازمند، یا ساداتی که در سفر وامانده‌اند و نیازمند هستند، داد (هرچند در محلّ خود فقیر نباشند).

مسأله ۵۲- دادن سـهم سادات به سادات به خاطر آن است که آنها از گرفتن زکات محرومنـد بنابراین تبعیضـی محسوب نمی‌شود و محروم بودن آنها از زکات دلایلی دارد که در جای خود گفته شده است.(۱)

مسأله ۵۳- سهم سادات را بنابر احتیاط واجب بدون اجازه مجتهد نمی‌توان به ساداتی که در بالا گفته شد پرداخت کرد.

۱- برای توضیح بیشتر به ص ۴۴ همین کتاب مراجعه کنید

ص: ۵۲

مسأله ۵۴- به سیّدی که دوازده امامی نیست نمی‌توان خمس داد و همچنین به کسی که واجب‌النّفقه است، مثلًا انسان نمی‌توانـد به همسرش که سیّده است خمس خود را بدهد، مگر این که آن زن ناچار باشد مخارج اشخاص دیگری را که واجب‌النّفقه مرد نیستند بپردازد.

مسأله ۵۵- احتیاط واجب آن است که سهم سادات را از خود آن مال و یا از پول رایج بدهند، نه از جنس دیگر، مگر این که جنس دیگر را به مستحق بفروشد سپس بدهی او را از باب خمس حساب کند.

مسأله ۵۶- سـادات فقیری که مخارج آنها بر دیگری واجب است اگر آن شـخص نتوانـد خرج او را بدهـد می‌توان به او خمس داد، مثلًا زن سیّده‌ای که شوهرش قادر به اداره زندگی او نیست می‌تواند خمس بگیرد.

مسأله ۵۷- بنابر احتیاط واجب سادات نمی‌توانند بیش از مخارج یک سال خود را از خمس بگیرند.

مسأله ۵۸- در صورتی که سـادات فقیر نیاز به سـرمایه‌ای برای کسب و کار داشـته باشـند می‌توان از باب خمس به آنها داد (البتّه به مقداری که نیاز زندگی آنها را تأمین کند).

مسأله ۵۹- هرگاه سهم سادات بیش از نیاز سادات باشد باید آن را به مجتهد عادل داد تا در مصارف دیگری که صلاح می‌داند

ص: ۵۳

صرف کند و اگر کمتر از نیاز سادات باشد می‌توان از سهم امام علیه السلام به آنها داد، بنابراین کم و زیاد بودن سهم سادات مشکلی ایجاد نمی‌کند.

مسأله ۶۰- به سیّدی که عادل نیست می‌توان خمس داد، ولی احتیاط واجب آن است به کسی بدهند که آشکارا گناه نکند. و اگر در سفر مانده در صورتی می‌توان به او خمس داد که سفرش سفر معصیت نباشد، مگر این‌که توبه کند و باقیمانده سفر را در طریق معصیت انجام ندهد.

مسأله ۶۱- کسی که از سیّد نیازمندی طلبکار است می‌تواند طلب خود را از باب خمس حساب کند، ولی باید به اجازه حاکم شرع باشد.

مسأله ۶۲- لازم نیست به سیّد گفته شود که این پول خمس است، بلکه می‌توان به عنوان هدیه به او داد و نیّت خمس کرد.

سؤال ۶۳- شخصی از سیّد فقیری طلبی دارد. می‌خواهد طلبش را از بابت سهم سادات حساب کند، ولی فعلًا سهم سادات بدهکار نیست، و از طرفی هم می‌خواهد این سیّد به او بدهکار نباشد. آیا راهی وجود دارد که سیّد مذکور به این شخص مدیون نباشد، و از سوی دیگر این شخص بتواند سهم ساداتی که سالهای آینده بر ذمّه او می‌آید را بابت طلب این سیّد بردارد؟

جواب: می‌تواند با اجازه حاکم شرع آن را بپردازد؛ یعنی در

ص: ۵۴

واقع به حاکم شرع وام می‌دهد، که بعداً از باب وجوه شرعیّه با او محاسبه کند.

سؤال ۶۴- تبـدیل وجه خمس به اجناس دیگر از قبیل پوشاک و وسایل زندگی و دادن آنها به سادات چگونه است به ویژه هنگامی که سیّد از پذیرفتن سهم سادات جداً ناراحت می‌شود؟

جواب: تبدیل وجه خمس به اجناس جایز نیست بنابر احتیاط، مگر این که سادات شـخصاً تقاضا کنند. و لازم نیست پول را به عنوان سهم سادات به آنها بدهید که ناراحت شوند بلکه می‌توانید به شکل هدیه به آنها برسانید.

سؤال ۶۵- آیا سیّد غنی که مجتهـد یا نماینـده حاکم شـرع نیست می‌تواند صـرفاً به عنوان سـیادت خویش در مواردی که پیش می آید، با فقرای مؤمنین دستگردان و امهال نماید؟

جواب: بدون اجازه مجتهد جامع‌الشرایط اشکال دارد. سؤال ۶۶- هرگاه مالی را به سیّد غنی بدهند و معلوم نباشد که از سهم سادات است یا غیر آن، آیا سیّد غنی می‌تواند بدون تفحّص آن را بگیرد و مصرف کند؟

جواب: احتیاط آن است که تحقیق کند، اگر سهم سادات است نپذیرد.

سؤال ۶۷- آیا می‌توان به خانواده شخص نیازمند غیر سیّدی که سیّد است و خرج او اداره نمی‌شود، خمس داد، تا خرج زندگی

ص: ۵۵

مشترک کند؟ یعنی خرج شوهر و فرزندانش نماید.

جواب: اشکالی ندارد.

سؤال ۶۸- شخصی جنس معیّنی از سیّد نیازمندی طلبکار است، و می‌خواهد مقداری از طلبش را از بابت سهم ساداتی که بر ذمّه‌اش آمده، حساب کند. با توجّه به این که بدهکار مذکور قدرت پرداخت هیچ مقدار از بدهیش را ندارد. به چه شکل عمل کند؟

جواب: می‌تواند بدهی او را از بابت سهم سادات قیمت کرده، و حساب کند.

روش‌های اثبات سیادت

مسأله ۶۹- سیّد بودن سادات از راههای زیر ثابت می‌شود:

۱- دو نفر عادل سیّد بودن او را تصدیق کند (یک نفر نیز کافی است).

۲- در شهر و منطقه خود مشهور باشد که سیّد است، خواه این شهرت سبب یقین شود یا گمان.

سؤال ۷۰- اگر سیادت شخصی از طریق خبردادن یکی از علمای انساب ثابت شود و عدّه زیادی از علما به وثاقت و خبره بودن و عدالت آن عالم شهادت بدهند آیا قول آن عالم حجّت است؟

جواب: سیادت با شرایط ذکر شده ثابت می‌شود.

ص: ۵۶

سؤال ۷۱- آیا کتب معتبره انساب و نیز مشجّرات و نسب‌نامه‌هایی که در خانواده‌های سادات موجود است و نوعاً به تأیید علما رسیده، در تأیید سیادت کافی است؟

جواب: مشجّرات و نسب‌نامه‌هایی که به تأیید علمای معروف رسیده باشد، برای اثبات سیادت کافی است.

سؤال ۷۲- آیا ظنّ و اطمینان حاصل از طرق شرعیّه، برای اثبات سیادت کافی است (با توجّه به این که غیر از امارات ظنّیّه وسیله دیگری جهت حصول قطع به موضوع مذکور نداریم)؟

جواب: ظنون قویّه و اطمینان کفایت می‌کند، و از همه بهتر شهرت به سیادت در محل تولّد و زندگی است.

سؤال ۷۳- آیا شهرت کم، در حدّ ظنّ و اطمینان، برای اثبات سیادت کافی است؟ با توجّه به این که شجره‌نامه در اختیار نیست، آیا وظیفه داریم که شجره‌نامه را پیدا کنیم؟

جواب: پیدا کردن شجره‌نامه لازم نیست؛ و اگر شهرت قابل ملاحظه‌ای در محلّ تولّد و زندگی وجود داشته باشد، کفایت می‌کند.

سؤال ۷۴- رؤیاهای صادقه در حدّ اطمینان یا ظن، مربوط به سیادت، و نیز ارتکازاتی که کثیری از مؤمنین بدون سابقه ذهنی یا آشنایی قبلی برایشان حاصل شده، آیا نقشی در اثبات سیادت اشخاص دارد؟

ص: ۵۷

جواب: این گونه امور برای اثبات سیادت کفایت نمی کند.

سؤال ۷۵- چرا وقتی پدر خانواده سیّد است، نام سیّد روی فرزند باقی می‌ماند، ولی اگر مادر سیّد باشد، چنین نمی‌شود؟

جواب: معمولًا نَسَب انسان در عرف از طریق پدر منشعب می‌شود، به همین جهت همیشه فامیل کودکان، مطابق فامیل پدر ثبت می‌شود، و در اسلام نسب خانواده از طریق پدر است؛ هرچند سیادت مادر نیز سبب احترام فرزند است.

سؤال ۷۶- آیا سیادت از طریق مادر به فرزندان او منتقل می‌شود؟

جواب: بعضی از احکام سیادت از جمله گرفتن خمس منتقل نمی‌شود و سبب آن در کتب فقهیّه بیان شده است.

سؤال ۷۷- کسانی که تنها از طرف مادر سیّد هستند، چه امتیازاتی دارند؟

جواب: از جهاتی حکم سیّد دارند، و از جهاتی ندارند. خمس نمی‌توانند بگیرند، و از لباس مخصوص سادات نمی‌توانند استفاده کنند؛ امّا از جهاتی شرافت سیادت دارند.

سال خمسی

مسأله ۷۸- آغاز سال برای حساب خمس هر کسی اوّلین درآمد اوست، یعنی اگر کسی شروع به تجارت و کسب و صنعت و

ص: ۵۸

زراعت و غیر اینها کند، اوّلین زمانی که درآمد برای او حاصل می‌شود اوّل سال خمسی اوست و نمی‌توان با قصد و نیّت آن را جلو یا عقب انداخت و اگر بخواهد اوّل سال را جلو بیندازد راهش این است که حساب سال خود را زودتر از موعد معیّن برسد و خمس خود را بپردازد، همان وقت اوّل سال او خواهد شد.

مسأله ۷۹- انسان می‌تواند در وسط سال هر وقت منفعتی به دستش آمد خمس آن را بدهد، ولی می‌تواند آن را تا آخر سال تأخیر بیندازد تا مخارج احتمالی‌اش را از آن بردارد.

مسأله ۸۰- برای دادن خمس می‌توان معیار را سال شمسی یا قمری قرار داد.

مسأله ۸۱- کسی که درآمد اضافی ندارد نیاز به قرار دادن سال خمسی ندارد.

سؤال ۸۲- افرادی که سال خمسی دارند، اگر هنگام حساب سال کار آنان (مانند بافت قالی) ناتمام باشد و قابل فروش نباشد، خمس آن را چگونه حساب کنند؟

جواب: جزء درآمد سال بعد حساب می‌شود.

سؤال ۸۳- آیا تغییر زمان حساب سال جایز است؟

جواب: جلو انداختن حساب سال به هر اندازه هیچ مانعی ندارد؛ ولی تأخیر آن جز با اجازه حاکم شرع جایز نیست.

ص: ۵۹

سؤال ۸۴- آیا تعیین سال روز خمسی اختصاص به مردها دارد که به عنوان نان‌آور و مدیر خانواده هستند و یا زنان خانه‌داری که تحت سرپرستی مردها به سر می‌برند و عایدات جزیی و کمی دارند را نیز شامل می‌شود؟ اگر عایدات آنها نیز متعلّق خمس باشد آیا کیفیت تخمیس اموال آنان با مردان متفاوت است یا نه (توضیح این‌که گویا بعضی از آقایان گفته‌اند زن شوهردار باید به محض دریافت تخمیس کند)؟

جواب: هر کس درآمدی زاید بر مخارج دارد باید سال خمس داشته باشد و بعد از گذشتن سال اموال خود را تخمیس کند.

***

ص: ۶۰

ص: ۶۱

موارد مشمول خمس

اشاره

مسأله ۸۵- خمس در هفت چیز واجب است:
۱. منافع کسب و کار، ۲. معدن، ۳. گنج، ۴. مال حلال مخلوط به حرام، ۵. جواهراتی که با غوّاصی از دریا به دست می‌آید، ۶. غنیمت جنگی، ۷. زمینی که کافر ذمّی از مسلمان می‌خرد (بنابر احتیاط واجب).

۱. منافع کسب و کار

اشاره

مسأله ۸۶- مخارجی را که برای به دست آوردن درآمد می‌کند، مانند خرج باربری و دلالی و غیر آن جزء مخارج کسب حساب می‌شود.
مسأله ۸۷- هرگاه کسی مالی را که خمسش را نداده‌اند خریداری کند، معامله او نسبت به خمس باطل است، مگر آن‌که حاکم شرع اجازه دهد که در این صورت خمس پول معامله را باید به حاکم شرع داد و اگر به فروشنده داده باشد باید از او بگیرد و به

ص: ۶۲

حاکم شرع دهد.

مسأله ۸۸- هرگاه مالی دارد که خمس آن را داده یا اصلًا خمس ندارد (مانند ارث) چنانچه قیمتش بالا رود، اگر از سال بگذرد و آن را بفروشد باید خمس اضافه قیمت را بدهد.

مسأله ۸۹- اگر قیمت جنسی که برای تجارت خریده بالا رود و روی ملاحظات تجارتی و کسب‌وکار آن را نفروشد و در بین سال قیمتش پایین آید، خمس مقداری که بالا رفته بر او واجب نیست، ولی اگر قیمت آن تا آخر سال همچنان بالا باشد باید سر سال خمس آن را بدهد، هر چند قیمت آن بعد از گذشتن سال پایین آید، این در صورتی است که آخر سال وقت فروش آن باشد و به میل خود آن را نگه دارد.

مسأله ۹۰- کسی که درآمدی از کسب و کار به دست آورده اگر مال دیگری هم دارد که خمس آن واجب نیست یا خمس آن را داده، لازم نیست آن دو را از هم جدا کند و مخارج سال خود را از فایده کسب آن سال بردارد، حتی اگر مخارج خود را از پولی که خمس ندارد یا خمسش را قبلًا داده است بردارد، در آخر سال خمس این مخارج را از درآمد آن سال کم می‌کند.

سرمایه

مسأله ۹۱- سرمایه‌ای که مورد نیاز است و با کمتر از آن زندگی

ص: ۶۳

او در حدّ آبرو و شؤونش اداره نمی‌شود خمس ندارد، یعنی می‌تواند از درآمد همان سال و سالهای بعد بردارد و جزء سرمایه کند، ولی اگر با پرداختن خمس آن، لطمه‌ای به کار او نمی‌خورد، باید خمس آن را بدهد، خواه این سرمایه سرمایه تجارت باشد یا زمین یا ابزار کار.

مسأله ۹۲- اگر چیزی ازسرمایه به خاطر کسب و کار از بین برود بطوری که جزء ضرر معامله حساب شود، می‌تواند مقدار آن را از منافع بردارد، ولی اگر به واسطه حوادث دیگری از بین برود (مانند سرقت وامثال آن) نمی‌تواند آن را از منافع کم کند، مگر این‌که با سرمایه باقیمانده نتواند کسبی که سزاوار شأن اوست انجام دهد.

سؤال ۹۳- آیا بر مالی که صاحبش شک دارد خمس آن را داده یا نه، خمس تعلّق می گیرد؟

جواب: احتیاط آن است که خمس آن را بپردازد.

سؤال ۹۴- اگر سرمایه کسی مخمّس شود و با گذشت یک سال مالی، در اثر تورّم ناشی از افزایش حجم پول در گردش، ارزش پولی آن افزایش بیابد؛ ولی جنس عوض نشود و مقدار آن ثابت بماند آیا در این جا ربح صدق می کند و مشمول خمس می‌شود؟

جواب: ربح در این جا صدق می کند، زیرا نوسانات محدود و کوتاه مدّت در عرف بازار هنوز به رسمیّت شناخته نشده و تنها در محافل علمی مورد بحث است؛ توضیح این که در بعضی از

ص: ۶۴

جوامع کنونی کمترین تغییر در تورّم، در محاسبات بـدهی‌ها و مطالبـات در عرف بازار لحاظ می‌شود، مثلًا بانکهای این کشورها هر سال، هنگامی که بهره سپرده‌ها را می‌دهنـد در کنار بهره، تفاوت تورّم را هم می‌پردازند، یعنی در عرف بازار آنها، محاسـبه تورّم به عنوان یـک اصـل اقتصادی شـناخته شـده است؛ در این کشورها می‌توان تورّم را در همه داد و سـتدها ملحوظ داشت؛ ولی در عرف کشورهـای دیگر این مسأله فقـط در محافـل علمی مطرح است و می‌دانیم مسائـل فقهی بر محـور موضوعـات عرفی دور می‌زنـد؛ نه موضوعات خاصّ محافل علمی.

سؤال ۹۵- آیا به سرمایه ثابت طلا فروشان خمس تعلّق می گیرد؟

جواب: آری سرمایه خمس دارد؛ ولی یک بار که خمس بدهند کافی است، و بعداً فقط افزایش را حساب می کنند.

پس انداز و سپرده بانکها

سؤال ۹۶- آیا پولی که به خاطر خریدن خانه، ازدواج، و مانند آن پس انداز و نگهداری می‌شود، مشمول خمس است؟

جواب: اگر سال بر آن بگذرد خمس دارد و در موارد ضروری حاکم شرع می تواند ارفاقهایی لحاظ کند.

سؤال ۹۷- شخصی مقداری پس انداز دارد که حاصل حقوق و

ص: ۶۵

اضافه‌کاری است آیا خمس دارد؟

جواب: خمس دارد.

سؤال ۹۸- مستأجرین باید مبلغی به عنوان ودیعه و سپرده به مالکین بدهند تا به آنها خانه اجاره دهند وگرنه، یا خانه را اجاره نمی‌دهند، یا مال‌الاجاره بیشتری طلب می‌کنند، آیا مبلغ ودیعه و سپرده که طبعاً سال بر آن می‌گذرد مشمول خمس است؟

جواب: مبلغ مذکور جزء مؤونه است و خمس ندارد؛ امّا اگر آن را بازپس گرفت و نیازی به آن نداشت احتیاط آن است که خمس آن را بدهد.

سؤال ۹۹- شخصی مبلغی را در بانک به عنوان پس‌انداز بلند مدّت پنج ساله سرمایه‌گذاری می‌کند، پس از مدّتی متوجّه می‌شود که خمس آن مبلغ را نداده است. اگر بخواهد حساب را ببندد بانک سودهای متعلّقه را کسر می‌نماید و به مقدار کمی تقلیل می‌دهد، آیا این شخص باید فوراً حساب بانکی را ببندد تا مبلغ خمس را جدا کند، یا می‌تواند در انتهای پنج سال خمس اصل مال و سود آن را با هم بدهد؟ آیا می‌تواند خمس مال را از پول دیگری بپردازد تا حساب بانکی بسته نشود؟

جواب: مجاز است که خمس آن را از مال دیگری بپردازد، و اگر مال دیگری ندارد به او اجازه می‌دهیم خمس خود را تا پایان مدّت تأخیر بیندازد.

ص: ۶۶

سؤال ۱۰۰- لطفاً به دو سؤال زیر پاسخ دهید:

الف) آیا سپرده‌های بلند مدّت بانکها که توسط بانک در گردش کاری می‌باشد مشمول خمس است؟

جواب: چنانچه خمس آن را نپرداخته باشد باید بپردازد.

ب) بهره‌ای که به این پس‌انداز تعلّق می گیرد، چه حکمی دارد؟

جواب: چنانچه شرط خاصّی در مورد پس‌انداز نکرده باشید و خود آنها بهره‌ای بدهند؛ اشکالی ندارد، ولی خمس به آن تعلّق می گیرد.

سؤال ۱۰۱- پدری در طول سال گاهی برای فرزندان خود مبلغی را پس‌انداز می کند، در واقع این پس‌انداز را به تملیک آنها درمی‌آورد، آیا به پس‌اندازهای فوق خمس تعلّق می گیرد؟ در صورت تعلّق، خمس آن بر عهده ولیّ است، یا فرزندان پس از بلوغ؟

جواب: چنانچه به فرزندان خود بخشیده، و اگر بالغ هستند به قبض ایشان داده، احتیاطاً باید خود فرزندان خمس آن را بدهند، و اگر نابالغ هستند و مال تا سنّ بلوغ باقی باشد، بنابر احتیاط واجب خمس به آن تعلّق می گیرد و فرزندان باید بپردازند.

سؤال ۱۰۲- کسی مقداری از پول خود را به صورت مضاربه سرمایه گذاری کرده است، اگر سال بر این پول، که اصل سرمایه است، بگذرد و همچنان با آن معامله کند، آیا خمس دارد؟

ص: ۶۷

جواب: اگر خمس آن پول را قبلًا داده، اصل پول خمس ندارد ولی آن مقدار از سود آن که تا پایان سال خمسی باقی می‌ماند خمس دارد. و اگر خمس اصل پول را نداده، باید خمس اصل و سود آن را بپردازد.

سؤال ۱۰۳- آیا به پولی که در بانک مسکن، جهت تهیّه مسکن گذاشته می‌شود، و چندین سال می‌گذرد تا منزل آماده شود، خمس تعلّق می‌گیرد؟

جواب: اگر پول را برای این گذارده که وام بیشتر بگیرد خمس دارد، و اگر پول پیش‌پرداخت مسکن است خمس ندارد.

سؤال ۱۰۴- شخصی مقداری پس انداز دارد که حاصل وام، حقوق و اضافه‌کاری است، آیا خمس دارد؟

جواب: آنچه وام بوده و اقساط آن را نپرداخته خمس ندارد و امّا وامی که اقساط آن را پرداخته خمس دارد.

زراعت و باغداری و اشجار

مسأله ۱۰۵- اگر باغی احداث کند برای آن‌که بعد از بالا رفتن قیمتش بفروشد چنانچه وقت فروش آن رسیده باشد باید خمس آن را بدهد، ولی اگر قصدش این باشد که از میوه آن استفاده کند باید خمس میوه‌ها را بدهد و خمس خود باغ را هنگام فروش می‌دهد.

ص: ۶۸

مسأله ۱۰۶- درختانی را که برای استفاده از چوبشان پرورش می‌دهند وقتی موقع فروش چوب آنها رسید باید خمس آن را بدهند، هر چند نخواهند آنها را بفروشند، ولی اگر موقع فروش آنها نرسیده خمس ندارد هر چند سالها بگذرد.

سؤال ۱۰۷- آیا باغی که با پول مخمّس خریده شده خمس دارد؟

جواب: باغ مزبور خمس ندارد ولی میوه‌ها خمس دارد و نسبت به قیمت اضافی درموقع فروش باید خمس آن را بپردازد.

وسیله نقلیه و خودرو

سؤال ۱۰۸- آیا به ماشین سواری، موتورسیکلت و دوچرخه، خمس تعلق می گیرد؟

جواب: اگر وسیله کسب و کار نباشد و مورد نیاز و در شأن او و خانواده‌اش باشد، خمس ندارد.

سؤال ۱۰۹- آیا وسیله نقلیه مانند ماشین‌سواری و وانت که گاهی برای استفاده شخصی و گاهی برای باربری و اجرت و کسب و کار است، خمس دارد؟

جواب: به آن مقدار از سرمایه ماشین که با آن کار می کند، خمس تعلّق می گیرد و به مقداری که جهت نیاز شخصی مورد استفاده قرار می گیرد و با موقعیت و شأن او تناسب دارد، خمس تعلق نمی گیرد مثلًا اگر شش ماه در طول سال با آن کار می کند و

ص: ۶۹

شش ماه برای نیازهای شخصی‌اش اختصاص دارد، باید نصف مبلغ آن را بابت خمس محاسبه کند.

سؤال ۱۱۰- اینجانب با حقوق کارمندی ماشین سواری تهیه کرده‌ام تا با آن کار کنم و از سودش زندگیم را اداره کنم، زیرا حقوق کارمندی برای این منظور کافی نیست، آیا به این ماشین خمس تعلق می‌گیرد؟

جواب: سرمایه خمس دارد مگر اینکه با پرداخت خمس آن هر چند بصورت اقساط نتواند با بقیه آن زندگی خود را اداره کند.

سؤال ۱۱۱- اینجانب اتومبیل سواری خود را که مورد نیازم بود دو سال پیش خریدم و اکنون فروخته و با پول آن اتومبیل نو و مدل جدید خریده‌ام و بقیه پول آن را نیز از درآمد سال پرداخت کرده‌ام آیا به آن خمس تعلّق می‌گیرد؟

جواب: اگر خودروی جدید در شأن شما باشد، خمس ندارد.

سؤال ۱۱۲- آیا به پولی که برای تهیه خودروی مورد نیاز به حساب ریخته می‌شود و سال هم به آن می‌گذرد، خمس تعلّق می‌گیرد؟

جواب: اگر به عنوان پیش خرید به حساب ریخته شود، خمس ندارد ولی چنانچه به صورت ودیعه باشد خمس دارد.

ص: ۷۰

اجناس و کالاها و وسایل

مسأله ۱۱۳- هرگاه چیزی از اموال او به خاطر شکستن و سوختن و سرقت و غیر آن از بین برود اگر در همان سال به آن احتیاج دارد می‌تواند آن را از منافع همان سال تهیّه کند و خمس ندارد.

مسأله ۱۱۴- پولی را که خرج خریدن وسایل حرام می‌کند (مانند انگشتر طلا برای مرد و وسایل لهو و لعب) خمس دارد.

مسأله ۱۱۵- هر مالی که یک‌بار خمس آن را بدهند دیگر خمس به آن تعلّق نمی‌گیرد، مگر این‌که رشد کند (مثلًا گوسفندی که خمس آن را داده چاق شود) یا قیمت آن اضافه شود.

مسأله ۱۱۶- کسانی که قبر یا کفن از قبل برای خود تهیّه می‌کنند چنانچه سال بر آن بگذرد خمس دارد، مگر اینکه قابل فروش نباشد.

مسأله ۱۱۷- وسایلی مانند اسباب آتش نشانی در جاهایی که بیم آتش سوزی است یا داروهای ضروری و کمکهای اوّلیّه در خانه، جزء هزینه‌های زندگی محسوب می‌شود و خمس ندارد هر چند اتّفاقاً در تمام سال از آنها استفاده نشود.

مسأله ۱۱۸- کتابهایی را که طلّاب علوم دینی یا غیر آنها از درآمد کسب و کار می‌خرند چنانچه مورد نیازشان باشد خمس ندارد، ولی اگر فعلًا نیازی به آن ندارند و مقصودشان استفاده در آینده است خمس به آن تعلّق می‌گیرد (اگر در تمام طول سال نیز از آن

ص: ۷۱

استفاده نکند، ولی وجود آن کتاب برای مواقع ضروری در کتابخانه لازم است، نیاز محسوب می‌شود).

مسأله ۱۱۹- اگر در اثنای سال وسایل مورد نیاز خود را بخرد خمس ندارد و اگر بعداً از آن وسایل بی‌نیاز شود خمس دادن آن لازم نیست، ولی احتیاط مستحب آن است که خمس این وسایل را بدهد.

مسأله ۱۲۰- اگر از درآمد کسب و کار آذوقه‌ای برای مصرف سالش خریده، چنانچه چیزی در آخرسال از آن زیاد بماند باید خمس آن را بدهد. و احتیاط این است که حتّی اشیای کم‌اهمّیّت مانند مختصر مواد غذایی اضافی و امثال آن را هرچه هست حساب کند. و باید توجّه داشت که اگر می‌خواهد قیمت آنها را بدهد باید قیمت همان آخر سال را در نظر بگیرد خواه کمتر از خرید باشد یا بیشتر.

سؤال ۱۲۱- پزشکان برای معاینه بیمار نیاز به وسایل پزشکی دارند. حکم خمس این وسایل، در موارد ذیل چگونه است؟

الف) در صورتی که این وسایل را نقداً خریداری کرده باشند.

ب) در صورتی که این وسایل را به صورت اقساطی خریداری کرده، و اقساط آن را به تدریج در ظرف چند سال می‌پردازند.

ج) در صورتی که مبلغی را قرض گرفته، و این وسایل را خریده، و ماهانه اقساط وام را می‌پردازند، و بر این وام سود هم تعلّق گرفته باشد.

ص: ۷۲

د) وسایل مصرفی پزشکی، که برای بیماران استفاده می‌کنند، مثل لوازم پانسمان و تزریق و مانندآن.

جواب الف تا د: تمام این امور جزء سرمایه محسوب می‌شود.

آنچه از پول نقد تهیّه شده، یا اگر اقساطی بوده قسط آن را پرداخته‌اند و سال بر آن گذشته، خمس دارد.

سؤال ۱۲۲- آیا به موادّ مصرفی مورد نیاز، مانند موادّ غذایی موجود در منزل، که مقداری از آن به مصرف رسیده و مقداری از آن در انتهای سال خمسی باقی می‌ماند، خمس تعلّق می‌گیرد؟

جواب: تمام این‌ها خمس دارد، و می‌توان مبلغی بطور تخمین برای آنها در نظر گرفت، و به قیمت روز در بازار آزاد محاسبه می‌شود.

سؤال ۱۲۳- از آن جا که سیگار جزء مؤونه شرعی نیست، آیا باید خمس آن پرداخت شود؟

جواب: استعمال دخانیات و از جمله سیگار مطلقاً حرام است، و پولی که در این راه مصرف می‌شود، جزء مؤونه زندگی نیست.

سؤال ۱۲۴- اگر قبل از اتمام بافت قالی سال بر آن بگذرد و بعد از اتمام بافت، بدون این که سال بر آن بگذرد، آن را بفروشند و به مصرفی برسانند، خمس دارد؟

جواب: هرگاه پس از اتمام بافت سال خمسی بر آن نگذشته، خمس ندارد.

ص: ۷۳

سؤال ۱۲۵- شخصی قالی کهنه خود را تبدیل به یک قالیچه نموده که زیر پا انداخته نشده است، آیا به قیمت این فرش خمس تعلق می گیرد؟

جواب: قالیچه اگر مورد نیاز بوده خمس ندارد.

سؤال ۱۲۶- در شهر ما اکثر خانمها قالیباف هستند و در کنار خانه‌داری فرش نیز می‌بافند ولی معمولًا خرید لوازم فرش و همچنین فروش فرش و تصرّف در پولش به عهده شوهر است و از آن جا که بافتن این فرشها چند سال طول می کشد تا تمام شود افراد سر سال خود چگونه حساب کنند؟ و اگر بعد از چند سال که فروخت و موقع وصول پول آن در سال بعد باشد بفرمایید جزء درآمد سالی که پول را وصول می کند حساب می‌شود یا به مجرّد این که پول را وصول کرد باید خمس آن را پرداخت کند؟

جواب: فرش هنگامی که آماده فروختن شد جزء درآمد آن سال محسوب می‌شود که با گذشت سال خمسی اگر چیزی اضافه بماند باید خمس آن را بپردازد.

سؤال ۱۲۷- چنانچه شغل و درآمد فرد از قالیبافی نباشد، بلکه قالی صرفاً جنبه کمک هزینه زندگی داشته باشد، آیا خمس دارد؟

جواب: فرقی نمی کند، اگر سال بر آن گذشته باشد خمس دارد.

سؤال ۱۲۸- کسی احتیاج به لباس و فرش دارد، ولی پشمی که در دسترس دارد کم است، به همین جهت چند سال پشم را جمع کرده

ص: ۷۴

و لباس و فرش درست می کند، آیا به این پشم که سال بر آن گذشته خمس تعلّق می گیرد؟

جواب: اگر برای لباس و مانند آن کنار گذاشته و تهیّه لباس جز از این راه میسّر نیست، خمس ندارد.

سؤال ۱۲۹- آیا اگر از پولی که خمس آن را داده‌ایم، لباسی بخریم ولی از آن لباس در طول سال استفاده نکنیم، باید یکبار دیگر خمس آن را بدهیم؟

جواب: در صورتی که مورد نیازتان نبوده و ترقّی قیمت داشته، باید خمس ترقّی قیمت آن را بدهید.

سؤال ۱۳۰- چیزی را که انسان لازم دارد، مانند تمبر، پاکت و غیره، اگر برای نیاز بلند مدّت تهیّه کند و یک سال از خرید باقیمانده، یا خرید همه آنها بگذرد، در صورتی که از نظر عقلی تهیّه آن برای استفاده تدریجی معقول باشد، آیا خمس بر آنچه یک سال از خرید آن گذشته تعلّق می گیرد؟

جواب: احتیاط آن است که خمس آن را بدهد.

سؤال ۱۳۱- این جانب در کارخانجات مخابراتی مشغول به کار می‌باشم و در وقت اضافی اقدام به طرّاحی و ساخت تعدادی ابزار نموده و از آنها درآمد خوبی به دست می‌آورم، با توجّه به این که ابزارهای فوق باید با دستگاه اجاره‌ای تکمیل شده و قطعه تولید نماید، آیا به آنها خمس تعلّق می گیرد؟

جواب: چنانچه با دادن خمس آنها مشکلی برای زندگی شما

ص: ۷۵

پیدا نشود، باید خمس آن را بدهید.

سؤال ۱۳۲- آیا به پول حاصل از فروش وسایل زندگی خمس تعلق می گیرد؟

جواب: آنچه از طریق فروش وسایل زندگی بدست آید خمس ندارد.

سؤال ۱۳۳- در گذشته از روی علاقه و بدون قصد فروش، تمبر یادگاری جمع می کردم، حال قصد فروش آنها را دارم، آیا بعد از فروش به پولش خمس تعلق می گیرد؟ و اصولًا آیا خود تمبر یادگاری خمس دارد؟

جواب: بعد از فروش، اگر تا آخر سال خمسی خرج نشود، خمس دارد.

سؤال ۱۳۴- آیا بر هیزمهایی که برای سوخت و مصارف دیگر ذخیره می‌شود خمس تعلّق می گیرد؟

جواب: آنچه برای مصارف سوخت و سایر مصارف آن سال است خمس ندارد و آنچه برای سالهای آینده است خمس دارد.

سؤال ۱۳۵- در رساله توضیح المسائل فرموده‌اید: «وسایل مورد نیاز که در اثنای سال می‌خرد، اگر بعداً از آنها بی‌نیاز شود، خمس ندارد»، آیا کتاب داستانی که شخص می‌خرد و یک بار می‌خواند و دیگر به درد او نمی‌خورد، خمس دارد؟

جواب: خمس ندارد.

ص: ۷۶

سؤال ۱۳۶- شخصی پارچه چادری تهیّه نموده، ولی به خاطر مشغله کاری، یا علل دیگر، نتوانسته آن را برای دوختن به خیّاط بدهد، و اکنون سال خمسی او فرا رسیده است، آیا خمس این چادر را باید بپردازد؟

جواب: در صورتی که نیاز به آن داشته، هر چند اتّفاقاً آماده مصرف نشده، خمس ندارد.

سؤال ۱۳۷- آیا داشتن موبایل که از آن برای ارتباط با منزل و دوستان استفاده می‌شود، مشمول حکم خمس است؟

جواب: خیر.

زمین و ملک و باغ (مستغلّات)

مسأله ۱۳۸- کسی که نیاز به خانه ملکی دارد آنچه را صرف خرید خانه می‌کند خمس ندارد، ولی اگر درآمد سالش برای خرید خانه کفایت نکند و مجبور باشد چند سال پس انداز کند تا قادر بر تهیّه خانه شود پولهایی که سال بر آنها گذشته خمس دارد، امّا اگر مثلًا زمین خانه را در اثنای سال اوّل بخرد ومصالح ساختمانی را در اثنای سال بعد و اجرت بنا را در سال سوم بدهد هیچ کدام خمس ندارد.

سؤال ۱۳۹- شخصی بیست سال قبل سرقفلی مغازه‌ای را به مبلغ صد هزار تومان خریده و خمس آن را پرداخته و اکنون آن را به

ص: ۷۷

مبلغ پانزده میلیون تومان فروخته است، با توجّه به تورّم و پایین آمدن ارزش پول آیا خمس به آن تعلّق می گیرد؟

جواب: به مازاد بر یک صد هزار تومان خمس تعلّق می گیرد.

سؤال ۱۴۰- وقتی شوهرم فوت کرد خانه‌ای حدود هشتاد متر داشتم که آن هم در طرح خیابان بود، با کار و زحمت فراوان، در حالی که سه کودک یتیم داشتم، بطور اقساط زمینی خریدم و اکنون آن زمین را به قیمت دو میلیون تومان فروخته و قصد دارم با مقداری از این پول به حجّ بیت اللّه الحرام رفته و بقیّه را در بانک بگذارم و از سود آن زندگی خود را بگذرانم تا محتاج فرزندان و خلق روزگار نشوم، آیا به این پول خمس تعلّق می گیرد؟

جواب: اگر زمین را برای خانه مسکونی خریده‌اید و بعداً ناچار به فروش آن شدید خمس ندارد، در غیر این صورت خمس دارد؛ ولی می‌توانید با یکی از نمایندگان ما دستگردان کنید تا به شما ارفاق کند و تخفیف بدهد.

سؤال ۱۴۱- آیا می‌توان املاک مشمول خمس را بر مبنای پول زمان خرید محاسبه نمود؟

جواب: خمس بر اساس قیمت فعلی است؛ ولی اگر برای پرداخت کننده مشکل و سنگین باشد، می‌توان به قیمت سابق محاسبه کرد؛ مشروط بر این که هرگاه ملک را بفروشند، خمس تفاوت را بدهند.

ص: ۷۸

سؤال ۱۴۲- یک منزل مسکونی ساخته‌ام که یک سوم پول آن غیر مخمّس، و یک سوم آن قرض مضاربه‌ای، و یک سوم آن وام می‌باشد، آیا در صورت فروش خمس به آن تعلّق می‌گیرد؟ اگر آن را با زمین معامله کنم و اضافی آن را خرج خودش کنم چطور؟ اگر از پول فروش آن بلافاصله زمین خریده و اقدام به ساخت کنم چطور؟

جواب: نسبت به غیر مخمّس خمس تعلق می‌گیرد.

سؤال ۱۴۳- من مقداری پول به صاحبخانه‌ام به عنوان قرض‌الحسنه (برای رهن منزل) داده‌ام، آیا سر سال باید خمس آن را بدهم؟

جواب: تا زمانی که برای رهن به آن نیاز دارید، خمس ندارد.

سؤال ۱۴۴- چند سال است که مشغول ساختن منزل مسکونی هستم. پول زمین را یکجا پرداخته، و بقیّه کارهایش را به تدریج انجام داده‌ام، حکم خمس آن را بیان فرمایید.

جواب: در صورتی که مبلغ اوّلیّه از درآمد همان سال بوده خمس ندارد؛ امّا اگر از درآمد سالهای قبل بوده خمس دارد؛ ولی بقیّه را که تدریجاً ساخته‌اید، مشمول خمس نیست.

سؤال ۱۴۵- طبق فتوای امام راحل (قدّس سرّه) به قیمت منزل مسکونی خمس تعلّق می‌گیرد؛ هرچند وسط سال خمسی آن را بفروشد و سال بر پول آن نگذرد، آیا برای کسانی که مقلّد معظّم له هستند؛ راه حلّی وجود دارد که از خمس آن معاف باشند و آن را در

ص: ۷۹

جای دیگری منزل خریداری کنند؟

جواب: در این مسأله، می‌توانند از دیگری تقلید کنند و ما معتقدیم که در فرض بالا خمس واجب نیست.

سؤال ۱۴۶- شخصی برای احیای زمین موات نهری کشیده و قسمتی از آن زمین را قبل از گذشتن سال احیا نموده است. آیا به این زمین خمس تعلّق می گیرد؟ حکم قسمت دیگر آن زمین که بعد از گذشتن سال احیا نموده چیست؟

جواب: آن قسمت که قبل از گذشتن سال احیا نموده، مشمول خمس است و بقیّه در آینده مشمول خمس می‌شود.

سؤال ۱۴۷- زمینی در حدود سی سال قبل جهت تأمین مسکن مجّاناً به گروهی ازفرهنگیان واگذار شد، امّا از آنجا که به خاطر موقعیّت زمین مذکور، تا سالها امکان احداث ساختمان مسکونی در آن نبود، مالکان آن به ناچار پس از چند سال اقدام به خرید منزل مسکونی نمودند، حال اگر زمین مذکور به فروش برسد یا تبدیل به ساختمان شود، پول حاصل از آن خمس دارد؟

جواب: احتیاط واجب آن است که خمس آن پرداخت شود.

سؤال ۱۴۸- خانه مسکونی که درگذشته به قیمت ناچیزی‌خریده‌ام، اکنون بسیار گران شده است آیا مازاد قیمت آن خمس دارد؟

جواب: خانه مسکونی هر اندازه هم قیمتش بالا برود خمس ندارد.

ص: ۸۰

سؤال- آیا به پول حاصل از فروش زمین و خانه خمس تعلق می‌گیرد؟

جواب: چنانچه خانه مورد نیاز برای سکونت و یا زمین مورد نیاز برای منزل مسکونی بوده، حتّی بعد از فروش خمس ندارد.

احشام و حیوانات

مسأله ۱۴۹- ماهی و حیوانات دیگری که از دریا می‌گیرند خمس ندارد، ولی جزء درآمد کسب حساب می‌شود که اگر در آخر سال چیزی از آن یا قیمت آن اضافه بماند خمس دارد.

مسأله ۱۵۰- هرگاه کسی حیوانی بخرد و در شکم آن مالی پیدا شود، چنانچه احتمال دهد مال فروشنده است بنابر احتیاط واجب باید به او خبر دهد و اگر معلوم شود مال او نیست باید به ترتیب از صاحبان قبلی سؤال کند، چنانچه معلوم شود مال هیچ یک از آنان نیست مال خود او می‌شود و احتیاط مستحب آن است که خمس آن را شبیه خمس معدن بدهد خواه به اندازه نصاب باشد یا نه.

مسأله ۱۵۱- هرگاه کسی ماهی خریداری کند و گوهری در دل آن بیابد مال خود اوست، نه مال صیّادی که قبلًا آن را صید کرده و به دیگری فروخته و نه مال فروشندگان قبل از او و احتیاط مستحب آن است که خمس آن را بدهد.

مسأله ۱۵۲- حیواناتی که برای استفاده از کودشان نگهداری

ص: ۸۱

می‌شود، جزء سرمایه است و خمس دارد.

مسأله ۱۵۳- اگر گوسفندی که خمسش را داده چاق شود و از سال خمسی بگذرد، باید خمس آنچه زیاد شده بعد از فروش بدهد.

سؤال ۱۵۴- شخصی تعداد ۱۷۱ رأس گوسفند دارد، آیا خمس به آنها تعلّق می‌گیرد یا زکات؟

جواب: در صورتی که شرایط زکات در آنها بوده اوّل باید زکات گوسفندان را بدهد، و چنانچه در آخر سال چیزی از مخارج سال اضافه بماند باید خمس آن را نیز بپردازد.

سؤال ۱۵۵- در منطقه ما بعضی از خانواده‌ها دارای حدود ۱۰۰ الی ۲۰۰ رأس گوسفند هستند که به وسیله آنها امرار معاش می‌کنند، آیا خمس به آنها تعلّق می‌گیرد؟

جواب: خمس به سرمایه تعلّق می گیرد و آنچه نوشته‌اید شکل سرمایه دارد، ولی اگر با کمتر از آن مقدار سرمایه، زندگی او اداره نشود از خمس معاف است.

سؤال ۱۵۶- آیا حیوانات اهلی چون گاو و گوسفند خمس دارند؟

جواب: چنانچه از شیر و پشم و مانند آن برای مصارف شخصی استفاده می‌کنند خمس ندارد. و اگر تنهابرای کود زراعت و خرد کردن خرمن است حکم سرمایه وابزار کار دارد و همچنین اگر از آنها به عنوان بهره برداری کسبی استفاده می‌کنند.

ص: ۸۲

قرض و وام

مسأله ۱۵۷- اگر انسان چیزی را به عنوان وام از دیگری بگیرد خمس ندارد.

مسأله ۱۵۸- هرگاه در ابتدای سال برای مخارج خود قرض کند و قبل از تمام شدن سال منفعتی ببرد می‌تواند مقدار قرض خود را از آن منفعت کسر نماید و اگر در تمام سال منفعتی نبرد و برای مخارج خود قرض نماید می‌تواند قرض خود را از منافع سالهای بعد ادا کند.

مسأله ۱۵۹- قرضهایی که بر ذمّه انسان آمده خواه برای هزینه زندگی باشد یا خسارت و غرامت و یا غیر اینها، می‌تواند از درآمد سال آنها را ادا کند، ولی قرضهایی را که به اقساط می‌پردازد فقط قسطهایی را که در آن سال باید بپردازد جزء مخارج آن سال محسوب می‌شود.

مسأله ۱۶۰- اگر برای زیاد کردن مال یا خریدن ملکی که به آن احتیاج ندارد قرض کند نمی‌تواند آن قرض را از منافع سال کم کند، ولی اگر مالی را که قرض کرده یا چیزی را که از قرض خریده به علّتی از بین برود و ناچار شود قرض خود را بدهد می‌تواند از منافع و درآمدهای آن سال، قرض خود را ادا کند.

سؤال ۱۶۱- این جانب بدون داشتن خانه شخصی رنج می‌برم و بدون وام قدرت خرید خانه ندارم بدین جهت با دریافت وام دولتی (و یا شخصی) خانه‌ای خریده‌ام آیا در مبدأ سال خمسی به

ص: ۸۳

مازاد بر مایحتاجم خمس تعلق می‌گیرد و آیا به هنگام پرداخت اقساط بانکی و یا شخصی تخمیس قسطها را واجب می‌دانید؟

جواب: تخمیس قسطها واجب نیست امّا زاید بر قسطها اگر داشته باشید خمس دارد.

سؤال ۱۶۲- شخصی از صندوق قرض الحسنه وام چهارساله‌ای دریافت می‌کند و در مدّت سه سال و نیم اقساط آن را می‌پردازد، در آخر سال که حساب خود را می‌رسد حدود پنج هزار تومان پس‌انداز و مبلغ بیست هزار تومان بدهی دارد، آیا می‌تواند بدهی مزبور را کسر نماید، یا این که پنج هزار تومان مشمول خمس است؟

جواب: چنانچه اقساط وجه فعلی را پرداخته باشد، وجه موجود خمس دارد؛ ولی اگر بدهی دارد می‌تواند از آن کم کند.

سؤال ۱۶۳- دانشگاهها پولی به عنوان قرض (بورسیّه) به دانشجویان می‌دهند و بعداً به تدریج پس می‌گیرند، آیا این پول خمس دارد؟

جواب: خمس ندارد.

سؤال ۱۶۴- از دانشگاه وام گرفته‌ام، و پنج سال دیگر این وام را از من پس می‌گیرند. و به عبارتی من الان به آنها بدهکار هستم. آیا سر سال خمسی که می‌رسد، می‌توانم مقادیر فوق را از موجودی کسر نمایم؟ یا پنج سال بعد که قسط آن قرضها را دادم جزء مؤونه همان سال محسوب می‌شود، و باید سر سال خمسی پنج سال بعد آن

ص: ۸۴

مقادیر را به موجودی اضافه نمایم؟

جواب: اقساط مذکور جزء مؤونه همان سالی محسوب می‌شود که پرداخت می گردد.

سؤال ۱۶۵- اگر شخصی چهار ماه قبل از این‌که حساب سالش برسد پولی را که کار کرده به شخصی قرض بدهد و بعد از دو سال شخص قرض گیرنده بدهی‌اش را بپردازد آیا مدّت دوسالی که بر این پول گذشته، خمس به این پول تعلّق می گیرد؟

جواب: بعد از وصول طلب باید خمس آن را داد.

جهیزیّه

مسأله ۱۶۶- در میان بسیاری از خانواده‌ها معمول است که جهیزیه دختران را تدریجاً تهیّه می کنند، چنانچه سال بر آن جهیزیه بگذرد خمس آن واجب است ولی در مناطقی که اگر جهیزیه را قبلًا تهیّه نکنند عیب است و یا این که تهیّه آن جز به صورت تدریجی مشکل است، خمس ندارد.

سؤال ۱۶۷- کسانی که از نظر موقعیّت مالی ضعیف هستند، آیا می‌توانند برای مخارج ازدواج پسر، یا برای تهیّه جهیزیّه دخترشان، پس انداز کنند؟

جواب: خمس به آن تعلّق می گیرد؛ امّا اگر زیاد در زحمت باشد ما خمس آن را به آنها می‌بخشیم.

سؤال ۱۶۸- افراد مجرّد از درآمد بین سال به مرور زمان لوازم

ص: ۸۵

ازدواج تهیّه می‌کنند؛ چون در وقت حاجت، تمکّن تهیّه آن را ندارند، آیا این وسایل خمس دارد؟

جواب: در صورتی که این کار در میان مردم رایج باشد و به صورت هزینه معمولی درآید، خمس ندارد.

سؤال ۱۶۹- شخصی لباس یا وسیله دیگری برای جهیزیّه فرزندش می‌خرد. پس از گذشت چند سال آن را از جهیزیّه بر داشته و به عنوان هدیه به فرزند دیگرش می‌دهد، یا در مصارف ضروری‌تر هزینه می‌کند. آیا پرداخت خمس آن واجب است؟

جواب: خمس ندارد.

سؤال ۱۷۰- با توجّه به این که پدرم جهیزیّه مرا تدریجاً و از درآمد بین سالش تهیه کرده، چنانچه برخی از اقلام جهیزیّه فعلًا مورد نیاز نباشد، آیا پرداخت خمس آن بر من لازم است؟

جواب: هرگاه واقعاً مقداری از آن زائد بر نیاز بوده باشد خمس دارد، بنابر احتیاط واجب.

سؤال ۱۷۱- دختری شاغل و در سنّ ازدواج می‌باشم، بر خلاف آنچه در بین مردم متداول است، من به تدریج جهیزیّه‌ام را تهیّه نمی‌کنم، بلکه پولی که هر ماه بدست می‌آورم را تبدیل به طلا- نموده و نگهداری می‌کنم، تا به هنگام نیاز جهیزیّه را یکجا تهیّه کنم، تا هم نیازی به حفظ و نگهداری نداشته باشد، و هم مُد روز باشد. آیا به این پس اندازها خمس تعلّق می‌گیرد؟

جواب: آری به اینها خمس تعلّق می‌گیرد، ولی چنانچه در

ص: ۸۶

زحمت باشند ما به اینگونه افراد اجازه می‌دهیم خمس آن را بر ذمّه بگیرند و هنگام توانایی بپردازند.

سؤال ۱۷۲- چنانچه پدری که- نعوذ باللّه- ثروتش از راه حرام بدست آمده، جهیزیّه‌ای برای دخترش تهیّه کند، آیا دختر می‌تواند از آن استفاده کند؟ راه پاک کردن آن چیست؟

جواب: اگر یقین ندارد که از مال حرام است، برای او اشکالی ندارد. و اگر یقین دارد، چنانچه مقدار حرام و صاحبانش شناخته شده نیستند، واجب است خمس آن را بپردازد، و بقیّه پاک می‌شود.

بخشش، هدیه و جایزه

مسأله ۱۷۳- اگر کسی چیزی را به او ببخشد و از مخارج سالش زیاد آید احتیاط واجب آن است که خمس آن را بپردازد.

مسأله ۱۷۴- اگر چیزی که خمس آن را نداده به دیگری ببخشد مقدار خمس آن ملک او نمی‌شود.

مسأله ۱۷۵- جوایزی که به پس انـدازها تعلّق می گیرد اگر قراردادی میان پس‌انـداز کننـده و بانک یا صـندوق نباشـد حلال است و بنابر احتیاط واجب با گذشـتن سال خمس آن واجب می‌شود، این در صورتی است که پس‌انداز کننده خود را طلبکار جایزه نداند، بلکه بانک تنها برای تشویق پس‌انداز کنندگان جایزه را بدهد.

سؤال ۱۷۶- آیا هدیه خمس دارد؟

جواب: بنابر احتیاط واجب خمس به آن تعلّق می گیرد.

ص: ۸۷

سؤال ۱۷۷- آیا هبه پدر به فرزند نابالغ خمس دارد؟

جواب: احتیاط واجب آن است که اگر پدری به فرزند نابالغ خود چیزی ببخشد فرزند پس از بلوغ خمس آن را بپردازد.

سؤال ۱۷۸- آیا خانه‌ای که پدرم به من بخشیده و خود نیز مقداری خرج آن کرده‌ام متعلّق خمس است؟

جواب: چنانچه خانه‌ای که پدر به شما بخشیده مورد نیاز برای سکونت بوده است خمس ندارد، ولی احتیاط این است که خمس مبلغی را که کار کرده بودید بپردازید.

سؤال ۱۷۹- آیا به پولی که پدر و مادر به فرزندانشان، به عنوان بخشش یا هزینه تحصیل می‌دهند، با گذشت سال خمس تعلّق می گیرد؟

جواب: چنانچه تملیک کرده باشند و اضافه از هزینه سال آنها باشد، بنابر احتیاط واجب خمس دارد.

سؤال ۱۸۰- آنچه بعضی از فقها از جمله مرحوم امام قدس سره فرموده‌اند که در هدیه خمس نیست آیا تملیک‌های کلان اعمّ از زمین و خانه و مغازه و اتومبیل و را نیز شامل می شود و یا آنها حساب دیگری دارند؟

جواب: فرقی بین هبه کلان و غیرکلان نیست، ولی طبق فتوای ما همه اینها بنابر احتیاط واجب خمس دارد.

سؤال ۱۸۱- آیا به پول کسانی که خمس اموال خود را نمی‌پردازند و به مساجد و یا حسینیّه‌ها کمک می کنند، خمس تعلّق می گیرد؟

ص: ۸۸

جواب: اگر در همان سال درآمد، هدیه کنند خمس ندارد، و اگر یقین دارید که آن پول غیر مخمّس است، باید خمس آن را داد و سپس مصرف کرد؛ ولی برای این که مؤمنین در زحمت نیفتند ما در این گونه موارد اجازه می‌دهیم آن خمس را در همان مسجد یا حسینیّه مصرف کنند.

سؤال ۱۸۲- آیا شخص مکلّف می‌تواند قبل از رسیدن سال، اموال خود را به قصد فرار از خمس به همسرش، یا شخص دیگری ببخشد؟

جواب: چنانچه واقعاً ببخشد و این مقدار بخشش در شأن او باشد خمس به او تعلّق نمی‌گیرد؛ ولی از فضیلتی محروم شده است.

سؤال ۱۸۳- کسی به منظور فرار از خمس، قبل از سال خمسی پولش را به کسی می‌بخشد تا بعد از سال خمسی آن شخص دوباره همان پول را به او ببخشد، آیا این کار باعث ساقط شدن خمس است؟

جواب: اشکال دارد و خمس ساقط نمی‌شود (بنابر احتیاط واجب).

سؤال ۱۸۴- چنانچه پدری که- نعوذ باللّه- ثروتش از راه حرام بدست آمده، هدیه‌ای به او بدهد، آیا دختر می‌تواند از آن استفاده کند؟ راه پاک کردن آن چیست؟

جواب: اگر یقین ندارد که از مال حرام است، برای او اشکالی

ص: ۸۹

ندارد. و اگر یقین دارد، چنانچه مقدار حرام و صاحبانش شناخته شده نیستند، واجب است خمس آن را بپردازد، و بقیّه پاک می‌شود.

حقوق و مزایا

مسأله ۱۸۵- حقوق بازنشستگی و یا مبلغی که به عنوان بازخرید کار داده می‌شود جزء درآمد همان سال محسوب می‌گردد و اگر چیزی از آن تا آخر سال باقی نماند خمس ندارد، امّا اگر اضافه بماند خمس دارد.

سؤال ۱۸۶- از طرف بنیاد شهید حقوقی به خانواده محترم شهدا پرداخت می‌شود و عدّه‌ای از خانواده‌ها هزینه زندگیشان از سوی دیگر تأمین می‌شود، آیا به این حقوق خمس تعلق می‌گیرد؟

جواب: بنابر احتیاط لازم در سر سال خمس مازاد را بدهند.

سؤال ۱۸۷- آیا حقّ التّولیه متولّی، که در آخر سال بابت انجام امور تولیتی به او می‌دهند، خمس دارد؟

جواب: آری مشمول خمس است.

سؤال ۱۸۸- یک سال و نیم است به استخدام سازمان بهزیستی درآمده و ماهیانه حقوق می‌گیرم، با توجّه به این که مجرّد و در خانه پدری هستم، حقوق ماهیانه‌ام را در حساب کوتاه مدّت بانکی به صورت پس‌انداز جمع نموده‌ام؛ آیا به این پس‌انداز خمس تعلّق می‌گیرد؟

جواب: آری، خمس تعلّق می‌گیرد؛ ولی در صورت نیاز مبرم

ص: ۹۰

به شما اجازه می‌دهیم پرداخت خمس را به تأخیر بیندازید.

سؤال ۱۸۹- آیا به مبالغی که شخص بیمه شده در طول چندین سال به شرکت بیمه پرداخت می‌کند، و بعداً به تدریج به عنوان حقوق ماهیانه به وی پرداخت می‌شود، خمس تعلّق می‌گیرد؟

جواب: خمس تعلّق نمی‌گیرد؛ مگر این که چیزی از هزینه سال او اضافه بماند.

ارث

مسأله ۱۹۰- اموالی که به عنوان ارث به انسان می‌رسد مشمول خمس نیست، مگر این‌که بداند شخص میّت خمس آن را نداده، یا به خاطر سایر اموالش بدهکار خمس است.

مسأله ۱۹۱- اگر از کسی ارثی به انسان رسد که خویشاوندی دوری با او دارد و اطّلاعی از چنین خویشاوندی و انتظاری درباره چنین ارثی نداشته، احتیاط واجب آن است که خمس آن را بپردازد.

سؤال ۱۹۲- اگر ارثیه‌ای را که متعلّق خمس نیست بفروشند و تبدیل به نقد کنند آیا بعد از تبدیل مشمول خمس خواهد بود؟

جواب: مشمول خمس نیست.

سؤال ۱۹۳- خانمی زمین موروثی پدری را فروخته و پول آن را هزینه کرده، آیا در صورت گذشتن یک سال یا بیشتر بر زمین یا پول زمین، خمس به آن تعلّق می‌گیرد؟

جواب: ارث مشمول خمس نیست؛ مگر این که قیمت زمین از

ص: ۹۱

زمانی که مال الارث به او منتقل شـده، افزایش یافته باشد که به افزایش آن خمس تعلّق می گیرد، امّا اگر قبل از گذشـتن سال آن را هزینه کرده، در این صورت چیزی بر او نیست.

سؤال ۱۹۴- این جانب ملک موروثی پـدری را فروخته و جهت تحصـیل فرزنـدانم در شـهر، منزلی خریـداری نموده‌ام آیا به پول به دست آمده از فروش ملک ارث پدری خمس تعلّق می گیرد و در صورت تعلّق، آیا مجاز هستم به صوت اقساط بپردازم؟

جواب: اگر آن ملک بعـد از فوت پـدر ترقّی نکرده خمس نـدارد و اگر ترقّی کرده احتیاط واجب آن است که خمس تفاوت قیمت را بدهید. و مانعی ندارد به صورت اقساط بپردازید.

وقف

مسأله ۱۹۵- هرگاه ملکی را بر افراد معیّنی، مثلًا اولاد خود وقف نماید، چنانچه آن ملک درآمدی داشته باشد و از مخارج سال آنها زیاد بیاید باید خمس آن را بدهند.

سؤال ۱۹۶- اگر ملکی را برای افراد معیّن، مثلًا فرزندان خود، وقف کند خمس دارد؟

جواب: هرگاه قبل از گذشتن سال خمسی وقف کند، خمس ندارد.

ص: ۹۲

حج و زیارت

مسأله ۱۹۷- هزینه سفر حج یا زیارتهای مستحبّی اگر از درآمد همان سال باشد خمس ندارد و اگر ناچار باشد از چند سال قبل اسم‌نویسی کند وهزینه را بدهد، جزء مخارج همان سالش محسوب می‌شود و خمس ندارد، نه در آن سال و نه در سالهای بعد.

سؤال ۱۹۸- کسی که حساب سال ندارد، و خمس نمی‌پردازد، آیا شرعاً می‌تواند فقط مقداری از اموال را مخمّس کند و به حج برود؟

جواب: این کار جایز است؛ ولی اگر می‌خواهد از حج خود به طور کامل نتیجه بگیرد تمام اموال خود را پاک کند.

سؤال ۱۹۹- شخصی مبلغی پول جهت تشرّف به زیارت خانه خدا در بانک ودیعه گذاشته است، آیا به آن پول خمس تعلّق می گیرد؟

جواب: خمس ندارد.

دیه

سؤال ۲۰۰- آیا پولی که به عنوان دیه خون گرفته شده با گذشت سال خمس به‌آن تعلق می گیرد؟

جواب: دیه خمس ندارد.

مهریه

مسأله ۲۰۱- به شیربها و مهریه خانم‌ها خمس تعلق نمی گیرد.

ص: ۹۳

مسأله ۲۰۲- اگر مهر زن عین خـارجی نبوده و چیزی در ذمه شوهرش باشـد مثلًا مهر او ۱۴ سـکه بهار آزادی در ذمه شوهرش باشد، اگر افزایش قیمت پیـدا کند مشـمول خمس نیست، اما اگر مهر او عین خارجی باشد مثلًا دو دانگ از فلان زمین و یا ۱۴ سکه‌ای که شوهر برای او خریـده و یـا به او تحویـل داده، در آن زمـان که مهر او می گردد، مشـمول خمس نیست اما به مازاد قیمت آن در سال بعد خمس تعلق می گیرد.

سکه، طلا و اشیای زینتی

مسأله ۲۰۳- سکه بهار آزادی جزء مؤونه و هزینه زندگی شمرده نمی‌شود، از این رو سر سال به آن خمس تعلق می گیرد.

مسأله ۲۰۴- زیور آلاـت زنانه اگر بعـد از گذشـتن سنّ و سالی از زن، مورد نیازش نباشـد خمس به آن تعلق نمی گیرد، ولی احتیاط مستحب آن است که خمس این زیورآلات را بدهد.

مسأله ۲۰۵- لباسهای متعدّد و همچنین انگشتر و زیور آلات و وسایل مختلف زندگی، اگر همه آنها مورد نیاز و در حدّ شأن باشد و از درآمد همان سال تهیّه شده باشد خمس ندارد، ولی اگر زاید بر نیاز و شأن باشد، مقدار زیادی، خمس دارد.

سؤال ۲۰۶- اگر خانمی دارای طلای ساخته شده برای زینت باشد وبعضی از آن هدیه باشد و سال بر آن بگذرد، آیا خمس دارد؟

ص: ۹۴

جواب: چنانچه زینت آلات مزبور مورد نیاز یا در حدّ شأن او بوده باشد خمس ندارد.

سؤال ۲۰۷- آیا به پول حاصل از فروش طلاجات خمس تعلق می گیرد؟

جواب: آنچه از طریق فروش طلاجات زینتی و مورد مصرف بدست آید خمس ندارد.

سؤال ۲۰۸- آیا اشیای زینتی (مانند قاب عکس) که در حدّ شأن خانواده است، ولی نداشتن آن نقص محسوب نمی‌شود، مشمول خمس است؟

جواب: لوازم زندگی اگر در حدّ شأن باشد خمس ندارد.

سؤال ۲۰۹- مجبور شدم برای حلّ مشکلی از مشکلات زندگی، زینت آلاتم را بفروشم، ولی اکنون بیش از یک سال پول آن نزد من است، آیا این پول مشمول خمس است؟

جواب: مشمول خمس نیست. سؤال ۲۱۰- آیا به انگشتر طلا برای مرد خمس تعلق می گیرد؟

جواب: پولی که در راه حرام صرف شود، جزء مؤونه و هزینه زندگی حساب نشده و باید خمس آن پرداخت شود.

***

ص: ۹۵

سایر موارد مشمول خمس

۲. معدن

مسأله ۲۱۱- واجب است خمس چیزی را که از معـادن طلا، نقره، سـرب، آهن، مس، زغال سـنگ، نفت، گوگرد، فیروزه، نمک و معـدنهای دیگر و انواع فلزات به دست می‌آورنـد بدهنـد و احتیـاط واجب آن است که نصـاب معیّنی در آن نیست، یعنی آنچه را از معدن استخراج می‌کنند کم باشدیا زیاد خمس دارد.

مسأله ۲۱۲- گچ و آهک و گل سرخ و مانند آن اگر به آنها معدن گفته شود باید خمس آن را بدهد، همچنین انواع سنگها.

مسأله ۲۱۳- معـدن، خواه روی زمین باشـد یـا زیر زمین، در زمین ملکی باشـد یـا در جـایی که مالـک نـدارد، اسـتخراج کننـده آن مسلمان باشد یا غیر مسلمان، بالغ باشد یا غیر بالغ، در تمام این صورتها باید خمس آن پرداخته شود و در صورتی که کودک باشد، ولیّ او می‌پردازد.

مسأله ۲۱۴- مخارج و هزینه استخراج معدن و تصفیه آن (در

ص: ۹۶

صورتی که احتیاج به تصفیه داشته باشد) و همچنین اجاره‌ای که جهت معدن می‌پردازد از آن کم می‌شود و باقیمانده خمس دارد، ولی مخارج سال از درآمد معدن کسر نمی‌شود.

مسأله ۲۱۵- اگر چند نفر چیزی را از معدن استخراج کنند باید بعد از کم کردن مخارج، خمس آن را بدهند، خواه کم باشد یا زیاد (بنابر احتیاط واجب).

مسأله ۲۱۶- اگر معدنی را که در ملک دیگری است استخراج کند، آنچه از آن به دست می‌آید مال صاحب آن زمین است و چون صاحب ملک برای بیرون آوردن آن خرجی نکرده، باید خمس تمام آنچه از معدن استخراج شده بدهد، ولی اگر این کار به دستور او انجام گرفته هزینه آن بر عهده اوست و از درآمد معدن کم می‌شود.

مسأله ۲۱۷- هرگاه معدن از معادن بزرگ و در اراضی مباح یا ملکی باشد، حاکم شرع (مجتهد عادل) حق دارد بر اخراج و صرف آن در مصارف مسلمین نظارت کند، در این صورت استخراج‌کنندگان باید نظر حاکم شرع را رعایت کنند.

مسأله ۲۱۸- اگر حکومت اسلامی معدنی را استخراج کند خمس به آن تعلّق نمی‌گیرد.

ص: ۹۷

۳. گنج

مسأله ۲۱۹- «گنج» مالی است که در زیر زمین، یا کوه، یا دیوار، یا درون درخت پنهان کرده باشند و در عرف به آن گنج گویند.

مسأله ۲۲۰- اگر انسان در زمینی که ملک کسی نیست گنجی پیدا کند و مالک آن گنج به هیچ وجه شناخته نیست مال خود اوست و بایـد خمس آن را بدهـد. و نیز اگر در زمینی که از دیگری خریـده گنجی پیـدا کنـد و بدانـد مـال کسانی که قبلًا مالک آن زمین بوده‌انـد نیست، مـال خود او می‌شود و بایـد خمس آن را بدهـد، ولی اگر احتمـال می‌دهـد که مـال یکی از آنان است، بنابر احتیاط واجب باید به مالک قبلی اطّلاع دهد چنانچه معلوم شود مال او نیست به کسـی که پیش از او، مالک آن زمین بوده اطّلاع می‌دهد و به همین ترتیب به تمام کسانی که پیش از او مالک زمین بوده‌انـد و آنها را می‌شـناسد خبر می‌دهد، اگر معلوم شود مال هیچ یک از آنان نیست مال خود او می‌شود و باید خمس آن را بدهد.

مسأله ۲۲۱- گنـج دارای نصـاب است و نصاب آن صـد و پنـج مثقال نقره یا پانزده مثقال طلا است، یعنی اگر قیمت چیزی را که از گنـج به دست آمده به این مقدار برسد خمس آن واجب است، امّا اگر کمتر از آن باشد خمس آن واجب نیست و اگر قیمت آن به پانزده مثقال طلا نرسد ولی به صدو پنج مثقال نقره برسد باز خمس آن واجب است و همچنین عکس آن.

ص: ۹۸

مسأله ۲۲۲- اگر در ظرفهای متعدّدی که در یک جا دفن شده مالی پیدا کند که قیمت آن روی هم رفته به حدّ نصاب برسد، باید خمس آن را داد، ولی اگر گنجهای متعدّدی در جاهای مختلف پیدا کند هر کدام از آنها که قیمتش به حدّ نصاب برسد خمس دارد و لازم نیست آنها را روی هم حساب کند.

مسأله ۲۲۳- هرگاه برای استخراج گنج، مخارجی کرده، مقدار آن را کم می‌کند و خمس بقیّه را می‌دهد.

مسأله ۲۲۴- اگر دو یا چند نفر گنجی پیدا کنند همه در آن شریکند و طبق قراردادی که دارند عمل می‌کنند و سهم هر یک به حدّ نصاب برسد خمس دارد.

سؤال ۲۲۵- یکی از مواردی که طبق فتوای همه مراجع تقلید- ادام اللّٰه عزّهم- خمس آن واجب می‌باشد، گنج است؛ و معنای این سخن این است که یابنده گنج شرعاً مالک آن می‌شود، و باید خمس آن را بپردازد؛ با توجّه به این مسأله چرا دولت اسلامی این گونه گنج‌ها را به بهانه حفظ آثار باستانی و غیر آن تملّک می‌کند؟ و بر فرض جواز آیا نباید معادل قیمت آن را به یابنده گنج که شرعاً مالک است، بپردازد؟ جواب: البتّه به عنوان اوّلی گنجها با شرایطی متعلّق به صاحبان زمین، و در اراضی مباح، متعلق به یابنده آن است؛ ولی هرگاه حکومت اسلامی به خاطر مصالحی که در عناوین ثانویّه می گنجد

ص: ۹۹

لازم ببیند که گنج در اختیار بیت‌المال اسلام قرار گیرد، باید مطابق آن عمل شود.

سؤال ۲۲۶- منطقه‌ای وجود دارد که در آن اشیای عتیقه یافت می‌شود؛ ولی این اشیا همراه میّت دفن شده است و بیش از پانصد سال از دفن آنها می‌گذرد. آیا کندن زمین برای بیرون آوردن این گنج‌ها، با توجّه به این که احتمالًا یا قطعاً نبش قبر می‌شود و استخوانهای میّت نیز بیرون می‌آید، جایز است؟ آیا اشیای مذکور حکم گنج دارد و خمس آن واجب است؟

جواب: هرگاه- آن طور که نوشته‌اید- صدها سال بر آن گذشته، اشیای مذکور حکم گنج را دارد و خمس آنها واجب است؛ ولی اگر موجب نبش قبر مسلمان شود جایز نیست؛ مگر این که اثری از اموات باقی نباشد.

۴. مال حلال مخلوط به حرام

مسأله ۲۲۷- هرگاه مال حلال با حرام مخلوط شود بطوری که انسان نتواند آنها را از هم تشخیص دهد و مقدار مال حرام و همچنین صاحب آن، هیچ کدام معلوم نباشد، باید خمس تمام آن مال را بدهد و بقیّه برای او حلال است.

مسأله ۲۲۸- هرگاه مال حلال با حرام مخلوط گردد اگر مقدار آن را بداند (مثلًا بداند یک سوم آن حرام است) ولی صاحب آن را

ص: ۱۰۰

نشناسد باید آن مقدار را بنابر احتیاط واجب به مصرفی که هم مصرف خمس باشد و هم صدقه (مانند سادات فقیر) برساند. مسأله ۲۲۹- هرگاه خمس مال حلال مخلوط به حرام را بدهد و بعد بفهمد مقدار حرام بیشتر از خمس بوده، بنابر احتیاط واجب باید مقداری را که می‌داند از خمس بیشتر بوده به مصرفی برساند که هم مصرف خمس باشد و هم صدقه.

مسأله ۲۳۰- هرگاه خمس مال حلال مخلوط به حرام را بدهد، بعد صاحبش پیدا شود، بنابراحتیاط واجب باید عوض آن را به او بدهد، همچنین اگر مالی که صاحبش را نمی‌شناسد به نیّت صدقه از جانب صاحبش بدهد و بعد صاحبش پیدا شود و راضی نشود.

سؤال ۲۳۱- آیا از مال حلال مخلوط به حرام می‌شود به مسجد کمک کرد؟

جواب: اگر مقدارش را نمی‌داند و صاحبان آن را نمی‌شناسد، باید خمس آن را بپردازد و بعد صرف مسجد کند.

سؤال ۲۳۲- پدری که ثروتش از راه حرام به دست آمده، چنانچه جهیزیّه‌ای برای دخترش تهیّه کند، یا هدیه‌ای به او بدهد، آیا دختر می‌تواند از آن استفاده کند؟ راه پاک کردن آن چیست؟

جواب: اگر یقین ندارد که از مال حرام است برای او اشکالی ندارد و اگر یقین دارد چنانچه مقدار حرام و صاحبانش شناخته شده نیستند، واجب است خمس آن را بپردازد، و بقیّه پاک می‌شود.

ص: ۱۰۱

سؤال ۲۳۳- هرگاه مالی که از راه حرام به دست آمده، در کار حلالی سرمایه‌گذاری شود و سود بدهد، آیا این سود حلال است؟

جواب: این سود نیز تابع سرمایه است و تصرّف در هر دو حرام است.

سؤال ۲۳۴- برادرم می‌خواهد یک باب منزل مسکونی برای این جانب بخرد، در حالی که یقین دارم مال ایشان مخلوط به حرام است و خمس نمی‌پردازد، آیا استفاده کردن از چنین منزلی برای بنده جایز است؟

جواب: در مورد منزل باید خودتان وجوه آن را بپردازید، و اگر مخلوط به حرام است نیز طبق وظیفه‌ای که در مورد این اموال در شرع مقدّس وارد شده عمل کنید.(۱)

۵. جواهراتی که با غوّاصی به دست می‌آید

مسأله ۲۳۵- هرگاه انسان به واسطه فرو رفتن در دریا جواهراتی مانند لؤلؤ و مرجان و مانند آن از دریا بیرون آورد باید خمس آن را بدهد، به شرط آن‌که قیمت آن بعد از کم کردن مخارج بیرون آوردن کمتر از یک مثقال شرعی طلای سکه دار نباشد (مثقال شرعی ۱۸ نخود است) خواه آن جواهرات معدنی باشد یا روییدنی و خواه در یک مرتبه از دریا بیرون آورد یا در چند دفعه پشت سر هم و با

۱- شرح آن در مبحث خمس حلال مخلوط به حرام خواهد آمد

ص: ۱۰۲

فاصله که عرفاً یک مرتبه حساب شود، از یک جنس باشد یا از چند جنس. مسأله ۲۳۶- هرگاه چند نفر جواهراتی از دریا بیرون آورند بنابر احتیاط لازم نیست سهم هر کدام به اندازه نصاب برسد، بلکه اگر مجموعاً به اندازه نصاب باشد باید خمس آن را بدهند.

مسأله ۲۳۷- هرگاه بدون فرو رفتن در دریا جواهرات را با ابزار خاصّی بیرون آورند و یا از روی آب دریا و یا از کنار دریا بگیرند، چنانچه قیمت آن بعد از کم کردن مخارج به حدّ نصاب برسد احتیاط واجب آن است خمس آن را بدهند.

مسأله ۲۳۸- لازم نیست انسان به قصد صید جواهرات در دریا فرو برود، بلکه اگر به قصد دیگری برود و جواهراتی به دستش آید باید خمس آن را بدهد.

مسأله ۲۳۹- هرگاه انسان در دریا فرو رود و حیوانی را بیرون آورد که در شکم آن جواهری باشد که قیمتش بعد از کم کردن مخارج به حدّ نصاب برسد، چنانچه آن حیوان مانند صدف باشد که نوعاً در شکمش جواهر است باید خمس آن را بدهد و اگر اتّفاقاً آن جواهر را بلعیده باشد باز احتیاط واجب پرداختن خمس آن است.

مسأله ۲۴۰- جواهراتی که از رودخانه‌های بزرگی که محل پرورش جواهر و صید صدف است بیرون می‌آورند نیز خمس دارد.

مسأله ۲۴۱- عنبر مادّه خوش بویی که از دریا می‌گیرند، هرگاه به

ص: ۱۰۳

وسیله غوّاصی بیرون آورند خمس دارد و اگر از روی آب، یا کنار دریا به دست آورند باز هم بنابر احتیاط واجب باید خمسش را بدهند.

مسأله ۲۴۲- کسانی که کارشان غوّاصی یا بیرون آوردن معادن است هرگاه خمس آنها را بدهند و در آخر سال چیزی از مخارج سالشان زیاد بیاید لازم نیست دوباره خمس بدهند.

۶. غنایم جنگی

مسأله ۲۴۳- هرگاه مسلمانان به دستور امام معصوم با کفّار جنگ کنند و چیزهایی در جنگ به دست آورند باید خمس آن را بدهند، امّا مخارجی را که برای حفظ غنیمت و حمل و نقل آن کرده‌اند از آن کم می‌شود.

مسأله ۲۴۴- هرگاه مسلمانان به اذن نایب خاص، یا نائب عامّ امام علیه السلام اقدام به جنگ بر ضدّ کفّار کنند و غنائمی به دست آورند احتیاط واجب آن است که خمس آن را بپردازند.

مسأله ۲۴۵- سلاحهای بزرگی که در جنگهای امروز در غنایم به دست می‌آید و مصرف شخصی ندارد، مانند تانکها و توپها، حاکم شرع و ولیّ امر مسلمین می‌تواند آن را منحصراً در اختیار ارتش اسلام قرار دهد.

مسأله ۲۴۶- مسلمانان حق دارند اموال کفّاری را که با آنها در

ص: ۱۰۴

حال جنگ هستند تملّک کنند و باید خمس آن را بدهند.

مسأله ۲۴۷- غنایم جنگی که خمس آن را باید داد منحصر به غنایم منقول است که با دادن خمس ملک جنگجویان است، امّا زمینهایی که از کفّار با جنگ به دست می‌آید خمس ندارد و ملک همه مسلمین است.

مسأله ۲۴۸- هرگاه گروهی از مسلمانان بر ضدّ گروه دیگری تجاوز کنند باید جلو متجاوز را گرفت تا به حکم خدا گردن نهد و اگر مسلمانان در این میان غنائمی به دست آورند نمی‌توانند آن را ملک خود سازند، بلکه باید نگهداری کنند و بموقع به آنها بازگردانند، مگر چیزهایی که اگر در دست آنها باشد منشأ فساد و ادامه تجاوز می‌شود که با اجازه حاکم شرع از آن استفاده صحیح می‌شود.

۷. زمینی که کافر ذمّی از مسلمان می‌خرد

مسأله ۲۴۹- هرگاه کافر ذمّی، یعنی کافری که به صورت یک اقلّیّت سالم در کنار مسلمانان زندگی می‌کند و شرایط ذمّه را پذیرفته، زمینی را از مسلمان بخرد باید یک پنجم عواید آن را به جای یک دهم زکات معمولی بپردازد.

مسأله ۲۵۰- هرگاه کافر ذمّی زمینی را که از مسلمانی خریده به مسلمان دیگری بفروشد خمس ساقط نمی‌شود، همچنین اگر

ص: ۱۰۵

بمیرد مسلمانی که آن زمین را از او به ارث ببرد احتیاط آن است خمس آن را بپردازد، و اگر کافر ذمّی در موقع خرید زمین شرط کند که خمس آن را ندهد، یا شرط کند فروشنده خمس آن را بدهد، شرط او باطل است و باید خمس آن را خودش بپردازد، ولی اگر شرط کند فروشنده به جای او مقدار خمس را بدهد عمل به این شرط لازم است.

مسأله ۲۵۱- هرگاه مسلمان زمینی را بدون خرید و فروش ملک کافر کند و عوض آن را بگیرد، مثلًا به او صلح نماید، بنابراحتیاط واجب باید کافر ذمّی خمس آن را بدهد.

ص: ۱۰۶

ص: ۱۰۷

مسائل متفرقه

تعامل با کسانی که اهل خمس نیستند

مسأله ۲۵۲- اگر اجمالًا می‌دانیم کسی عقیده به خمس دارد و خمس نمی‌دهد ولی نمی‌دانیم خصوص مالی را که به ما داده خمس به آن تعلّق گرفته یا نه، مثل این‌که احتمالًا اموالی از طریق ارث به او رسیده، یا وام گرفته و احتمال می‌دهیم این مال از آنها باشد، تصرّف در چنین مالی اشکال ندارد و خمس آن لازم نیست، همچنین قبول دعوت این‌گونه اشخاص و یا نماز خواندن در خانه آنها جایز است، مگر این که بدانیم غذایی را که تهیّه کرده و یا خانه او از پولهایی است که خمس آن را نداده.

مسأله ۲۵۳- هرگاه مالی شخص کافر، یا کسی که عقیده به خمس ندارد از طریق تجارت یا غیر آن مالی به دست انسان برسد، دادن خمس آن واجب نیست، امّا اگر عقیده به خمس دارد ولی خمس آن را نداده، دادن خمس آن واجب است.

مسأله ۲۵۴- کسی که با دیگری شریک است و می‌داند شریکش

ص: ۱۰۸

خمس درآمد خود را نمی‌دهد، ادامه شرکت برای او جایز نیست و تصرّف در مال شرکت بعد از تعلّق خمس برای هر دو حرام است.

سؤال ۲۵۵- حقیر در خرید و فروش عمده سبزی و باربری با یک ماشین با چند نفر شریک هستم یکی از آنها برادرم هست که در پرداخت خمس کوتاهی می‌کند ایشان تصمیم به این کار دارد حتّی یک بار هم انجام داده ولی فعلًا چند سال است که خمس نداده است موقعیّت ما هم طوری است که کنار زدن او از شراکت نه از نظر فامیلی و نه از نظر وضع شغلی در محل به صلاح ما نیست تکلیف من چیست؟

جواب: ما به شما اجازه می‌دهیم که خمس خود را بدهید و نسبت به سهم خود تصرّف کنید و سعی کنید برادرتان را نیز امر به معروف کنید.

سؤال ۲۵۶- برادری دارم که یقین دارم مال او مخلوط به حرام است و خمس نمی‌پردازد، حجّ واجب به گردن دارد و به وظایف شرعی خود عمل نمی‌کند معاشرت با او چه حکمی دارد؟

جواب: معاشرت با او، چنانچه توأم با امر به معروف و نهی از منکر و احتمال تأثیر باشد اشکالی ندارد، و اگر در اموال غیر مخمّس او تصرّف می‌کنید خمس آن را بپردازید.

سؤال ۲۵۷- پدرم اعتقاد چندانی به مسائل دینی ندارد، و فقط نماز و روزه را به جا می‌آورد؛ آن هم کاملًا سرسری، امّا بقیّه

ص: ۱۰۹

تکالیف مانند خمس و زکات و مانند آن را رعایت نمی‌کند. عدم رعایت فروع دین عدم اعتقاد عملی ایشان را نشان می‌دهد و من نمی‌خواهم اموال ایشان در مسائل زندگی من داخل شود، امّا اصرار دارد که به من کمک کند. لطفاً بفرمایید چه کار کنم؟ تکلیف غذا خوردن در آن جا چیست؟

جواب: شما می‌توانید از مال ایشان استفاده کنید، و خمسش را بپردازید اما سعی کنید با تواضع و بردباری و زبان خوش به ایشان تذکّر دهید و تدریجاً در ایشان نفوذ کنید، هرگز مأیوس نشوید. و تذکّرات در خلوت باشد، نه در جلوی مردم، و به صورت خیراندیشی باشد، نه به صورت انتقاد و خشونت، و بدانید سهل‌انگاری در فروع، همیشه دلیل بر عدم ایمان به اصول نیست.

سؤال ۲۵۸- کسی که حساب سالانه جهت تعیین خمس قرار داده باشد وبه منازل کسانی که وجوه شرعی خود را نمی‌پردازند به میهمانی برود و از غذای آنها استفاده کند یا با آب منزل آنها وضو بگیرد و در منزل آنها نماز به جا آورد چه صورتی دارد؟

جواب: هرگاه یقین داشته باشد که مال خمس درآن خانه یا غذا وجود دارد تصرّف در آن جایز نیست، مگر این که از حاکم شرع اجازه بگیرد.

سؤال ۲۵۹- اگر کسی شک داشته باشد که پدر یا برادر او، خمس یا زکات مالش را می‌دهد، آیا می‌تواند به صرف این که با چشم

ص: ۱۱۰

خود نمی‌بیند حمل بر صحّت کند؟ تکلیف سایر اعضای خانواده در مصرف پول و مایحتاج روزانه که به آن احتیاج دارند چیست؟

جواب: فعل او را حمل بر صحّت کند و بگوید ان شاءاللّه به وظیفه خود عمل می‌کند، و برای او اشکال ندارد.

سؤال ۲۶۰- آیا اشخاصی که معتقد به خمس نیستند، یا هستند و خمس نمی‌دهند (سنّی یا شیعه)، پولی که از آنها می‌گیریم اشکال دارد؟ آیا خمس آن را باید بدهیم؟

جواب: اگر یقین داشته باشید که به آن پول خمس تعلّق گرفته، و طرف شیعه باشد، باید خمس آن را بدهید، و امّا اگر از اهل سنّت و یا از غیر مسلمین بگیرید، خمس دادن از آن لازم نیست.

سؤال ۲۶۱- اگر بدانیم صاحب خانه از پولی که خمس نداده غذا تهیّه نموده است، استفاده از آن چه حکمی دارد؟

جواب: اگر یقین ندارید خانه یا غذای او از پول غیر مخمّس تهیّه شده، تصرّف در آن مانعی ندارد، و اگر یقین دارید ما به شما اجازه می‌دهیم تصرّف کنید و معادل خمس آن را، که تصرّف کرده‌اید، به سادات نیازمندی بپردازید و اگر تمکّن ندارید بر ذمّه بگیرید و هر موقع توانستید بپردازید.

سؤال ۲۶۲- خانمی است که مقیّد به نماز می‌باشد؛ ولی همسر او گهگاه، آن هم به اجبار زن نماز می‌خواند. همچنین شوهر حساب سال ندارد؛ آیا ماندن در خانه شوهر و استفاده از خوراک و پوشاک

ص: ۱۱۱

او جایز است؟

جواب: ماندن در خانه او جایز است و می‌تواند از خوراک و پوشاک او استفاده کند و ما اجازه می‌دهیم وجوه شرعیّه آن را بر ذمّه بگیرد و هر وقت توانایی پیدا کرد بپردازد و از امر به معروف و نهی از منکر، در مورد نماز و وجوه شرعیّه، خودداری نکند.

سؤال ۲۶۳- با توجّه به این که خمس یکی از ضروریّات اسلام است و جماعت صوفیّه فقط عشریّه می‌دهند، آن هم به قطب‌شان، استفاده کردن از غذاها، منزل آنها، مخصوصاً نماز خواندن در منازل آنها، چه حکمی دارد؟

جواب: جایز نیست؛ مگر این که خمس آن مقداری که تصرّف می‌کنید بر ذمّه بگیرید و بعداً بپردازید.

خمس میّت

مسأله ۲۶۴- کسی که سال خمسی دارد اگر در وسط سال بمیرد باید مخارج او را تا موقع مرگش از منافع او کم کنند و خمس باقیمانده را بدهند.

سؤال ۲۶۵- اگر میّتی مدیون باشد و خمس نیز بدهکار باشد و ترکه، وافی به هر دو نباشد ورثه کدام را مقدّم کنند؟

جواب: هرگاه مالی که به آن خمس تعلّق گرفته موجود باشد باید خمس را مقدم بدارند و اگر آن مال موجود نیست احتیاط آن

ص: ۱۱۲

است که آن مال را میان هر دو طلبکار تقسیم کنند.

سؤال ۲۶۶- کسی که سال خمس او در پایان اسفندماه بوده اگر در نیمه اسفند فوت کند آیا بر وجوه باقیمانده وی که به عنوان ارث باقیمانده و مربوط به یازده ماه و نیم (۵/ ۱۱ ماه)، سال قبل می‌باشد خمس تعلق می گیرد؟

جواب: به درآمد آن سال خمس تعلّق می گیرد.

پایان

***

درباره مرکز

بسم الله الرحمن الرحیم

جاهِدُوا بِأَمْوالِکُمْ وَ أَنْفُسِکُمْ فی سَبِیلِ اللَّهِ ذلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ إِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السّلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهلبیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف :دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السّلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز :

الف)چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب)تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن سهمراه

ج)تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما ، انیمیشن ، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و...

د)ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی دیگر

ه)تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و)راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز)طراحی سیستم های حسابداری ، رسانه ساز ، موبایل ساز ، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک ، SMS و...

ح)همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط)برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی)برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضوری و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت : ۲۳۷۳ شناسه ملی : ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳- (۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵(۰۳۱۱)

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی ، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایندانشاالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳ ، شماره کارت :۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳و شماره حساب شبا : IR۹۰-۰۱۸۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۶۲۱-۰۶۰۹-۵۳به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان – خیابان مسجد سید

ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام -: هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنتِ غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می‌فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کَرَم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلی الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست‌تر می‌داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می‌رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، امّا تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بِدان، نگاه می‌دارد و با حجّت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می‌سازد و او را می‌شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می‌فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».